Remember

Gând
Aseară a trecut pe lângă mine-un gând
cu dragostea de mână, mic şi blând...

Odaia a`nflorit în flori de soc,
şi mânile sorbeau din plete, busuioc;
plesneau boboci bogaţi de crin
în geamurile cu miros primăverin
şi peste ochii de cristal a plouat soare
tânăr , ca un smoc de lăcrămioare...

iar cerul cântecului, rumen s`a deschis,
cu stelele de-avânturi şi de vis
şi tocul a pornit voios să pască
pentru inimă, otavă îngerească.

Ionel Şiugariu (Afirmarea an I,
ianuarie-februarie1937)

Flori - Keiser Ştefan

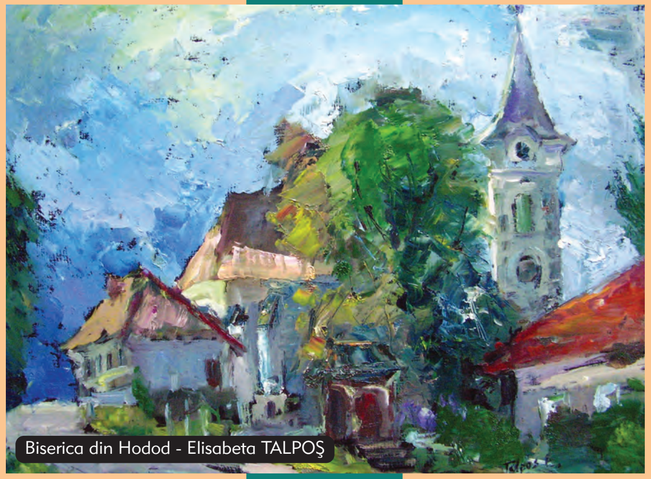

Biserica din Hodod - Elisabeta TALPOŞ

ISSN 2501-451X
ISSN–L 2501-451X

CRONOGRAF, nr.1 mai 2016

CRONOGRAF

Revistă de cultură şi atitudine
nr. 1, mai 2016,
Apare trimestrial

Revista

Cenaclul Cronograf

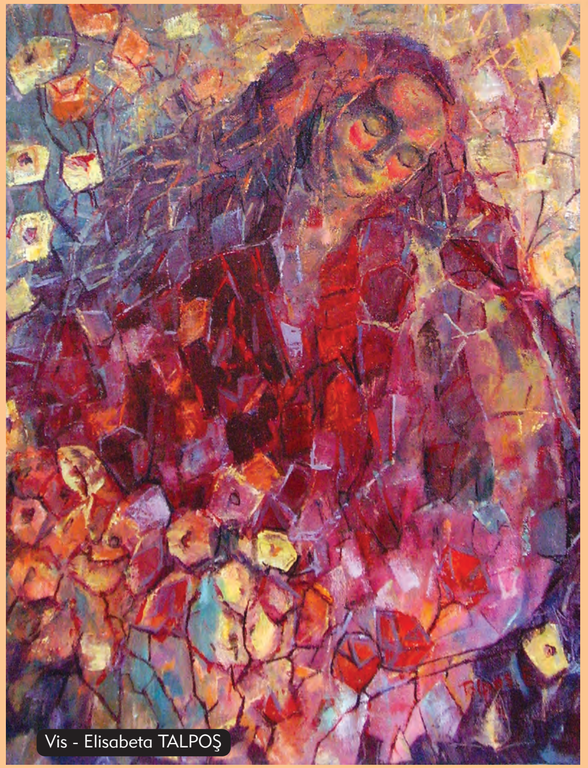

Vis - Elisabeta TALPOŞ

Redacţia:

Adresa:
Mihai Viteazu, nr.32,
Satu Mare

e-mail:
revistacronograf@yahoo.com

Redactor şef:
Robert Laszlo

Secretar de redacţie:
Loredana Ştirbu

Redactori:
Felician Pop, Ştefan Mazilu,
George Terziu

Tehnoredactare:
Cristian Pomian

Publicaţie apărută sub
egida Consiliului Judeţean
Satu Mare şi a Centrului
Judeţean pentru
Conservarea şi Promovarea
Culturii Tradiţionale
Satu Mare

Cenaclul Cronograf

Un topos pentru Cronos

Felician POP - Editorial

Dacă nu am fi trecut de vârsta entuziasmelor binișor asumate, am spune că pornim la un (nou?) drum cu multe speranțe și pofta de a da un oarecare sens unui demers ce poate părea, cel puțin la prima vedere, aproape inutil. O nouă revistuță pe vechile dureri, cum ar putea exclama poetul, în această primăvară aproximativă.

Când apare o revistă extrem (de) provincială, unii (poate) se întreabă: oare ce orgolii nebadijonate trebuie vindecate prin ditirambi provizorii?

Nu-i vorbă, "Cronograf" este o revistă cuminte, așa cum se cade să fie orice revistă ultraprovincială care scoate capul în lume.

Stă sfioasă la o parte și nu se bagă deloc în bătăliile oarbe ce se dau pe la Uniune, și asta nu pentru că nu ar putea avea, mă rog, o poziție, ci pentru purul și simplul motiv că bătăliile acestea nu sunt niște lupte de idei, ci mai degrabă niște încăierări de dulăi, mult prea mari pentru un ciolan atât de mic.

Ei, da, vom încerca și noi marea (literatură) cu degetul, ăla cu care tastăm cel mai mult, adică, arătătorul.

Simțim că mai avem de spus câte ceva, că lucruri esențiale s-au pierdut în ultimele decenii – și nu numai la noi în Sătmar - sub faldurile grele și triste ale unui festivism literar cvasi – funerar și contraproductiv.

Știm, știm, orice revistă din provincie, iar Satu Mare chiar că este la marginea unei țări de margine, are, inevitabil, un damf stătut de bizare orgolii locale, atât de înghesuite într-o urbe măruntă, că nici nu au loc să fermenteze.

Vedeți, pe toate le știm, și totuși, am mai strunit Rosinanta aceasta cu copite albastre și am pornit încă o dată la drum.

Ferice de noi, că nu suntem în nicio gașcă și nu am primit vreun premiu ca să fim siliți să-l întoarcem acum, într-un soi de lucrativ balet encomiastic!

Dacă gloria este o făcătură, confecționată cu instrumente tiptile, prin publicări complementare și succesive, ei, iată, un model pe care nu vrem să ni-l însușim.

Ce rost ar avea oare o revistă modestă, dacă ea s-ar înscrie în același carusel care a transformat literatura română contemporană într-un steril și redundant recurs la metodă?

Noi, ardelenii suntem mai molcomi și avem vorba mai aerisită. Dar poate că a venit timpul ca și de aici să-și ia zborul, într-o bună zi, măcar o idee, altfel.

Acum să știți că noi la Sătmar trebuie să ne luăm o revanșă istorică față de maghiari: de patru secole, istoria literaturii maghiare este organic legată de meleagurile sătmărene.

Nimic important în evoluția literaturii vecinilor noștri de la apus, nu s-a consumat înafara Sătmarului, de aproape o jumătate de mileniu încoace.

Cum ar veni, noi suntem un fel de Botoșani al ungurilor, dacă ne înțelegeți...

Așadar, este rândul nostru, ca în următoarele patru secole cel puțin, să recuperăm ceva din gloria maghiarilor și să trimitem în lume, măcar câteva bruioane din spiritul misterios al acestui tărâm.

Cronograful va înregistra desigur, toate avânturile și întârzierile noastre.

Eliberarea poeziei

Daniel Cristea ENACHE - Critică literară

Ne întrebăm adesea, cu uimire, de unde vine nostalgia unora după „Epoca de Aur" a lui Nicolae Ceauşescu şi cum se explică amnezia lor în ceea ce priveşte frica şi umilinţele de atunci. Pare curios că ele nu sunt ale tinerilor, care pot fi de stânga, fără să fie însă ceauşişti, ci tocmai ale mai vârstnicilor care au trăit acele vremuri şi au stat ore întregi la cozi pentru zahăr sau ulei (date, de la un moment dat, cu raţia), pâine ori salam.

E drept că ei făceau coadă şi pentru cărţi, un fenomen rar întâlnit în România postrevoluţionară, dar care în anii totalitarismului era simptomatic pentru nevoia de cultură, înţeleasă şi văzută nu ca un divertisment, ci ca o alternativă la „indicaţiile preţioase". Rareori s-a mai văzut după 1990 atâta interes şi atâta emoţie publică precum la apariţia unui roman de Preda şi e aproape de domeniul neverosimilului că o carte de poezie se poate vinde în tiraje de zeci de mii de exemplare, astăzi, când aşteptările de „succes" ale poeţilor noştri cei mai buni au cifre cu două zerouri.

Câteva întrebări pe care ni le putem pune, văzând cât de puţin cunoscuţi sunt poeţii de azi, sunt următoarele. Dacă Nichita Stănescu ar fi apărut nu în generaţia '60, ci după generaţia „milenariştilor" lui Marius Ianuş, ar mai fi avut el succesul, notorietatea, recunoaşterea publică de care s-a bucurat de la debutul său cu *Sensul iubirii* şi până la moarte? Dacă Nichita Stănescu nu ar fi debutat editorial în 1960, ci jumătate de secol mai târziu, în 2010, ar mai fi fost el poetul comparat cu Arghezi şi Eminescu, autorul cu versuri studiate în manualele de şcoală, cu volume vândute în tiraje succesive, cu acel nimb de glorie ce pare că apare în fiecare fotografie care i-a fost făcută?

Întrebările sunt dintr-un scenariu contrafactual şi istoria literară, ca şi istoria propriu-zisă, nu lucrează cu „dacă". Ele sunt însă menite să ne ajute în reprezentarea mai corectă şi mai nuanţată a unei epoci pe care suntem tentaţi s-o aruncăm la coş ori s-o uităm complet, laolaltă cu totalitarismul comunist care a malformat-o. Şi totuşi, se cuprinde în ea o epocă literară de o consistenţă şi o strălucire regăsite numai în interbelic; e suficient să dau patru nume, câte unul pentru fiecare „culoar" (Nichita Stănescu în poezie, Nicolae Breban în proză, Marin Sorescu în teatru, Nicolae Manolescu în critică), pentru a reproiecta nivelul literar şi critic atins şi menţinut în acei ani.

Că Nichita Stănescu avea nevoie de exact acea perioadă istorică pentru a intra în centrul canonului şi a-l reprezenta, e încă sub semnul dubiului. Poate că el ar fi fost Nichita Stănescu şi dacă ar fi debutat cu ultima promoţie de poeţi şi ar fi oferit acum dedicaţii celor zece cititori veniţi la lansare. Nu se ştie niciodată de ce este capabil un mare poet, cum poate el răsturna, de unul singur, un întreg sistem de condiţionări şi determinări.

Ceea ce este însă dincolo de orice dubiu e că epoca aceea a avut nevoie de un poet ca Nichita Stănescu și că l-a asimilat cu o pasiune colectivă neobișnuită, ca în *Parfumul* lui Süskind. Un număr uriaș de „cetățeni ai Republicii Socialiste România" umiliți cotidian și înfricoșați cu program de un dictator având la dispoziție Partidul și Securitatea au găsit în cultură nu doar o alternativă apolitică la ideologia unică, ci și o formă de supraviețuire individuală. Ceea ce ne pare uimitor astăzi (zeci de mii de exemplare vândute dintr-o carte de poezie ermetică) era extrem de firesc ieri. În epoca în care adevărurile sociale, politice și istorice nu puteau fi exprimate, literarul le încorpora și le oferea „ficțional" prin romane. Iar dacă ideologia unică tindea să domine întreg spațiul societății și să oblige toate formele de discurs să îi poarte directivele, rămânea o sferă - cea a poeziei pure - impermeabilă.

După cum se știe, Nichita Stănescu nu a fost chiar un martir anticomunist. A scris destule poezii „pe linie", a făcut o serie de compromisuri, a avut, chiar și în anii '80, unele intervenții publice care i-au iritat pe confrați, prin aceea că ele mai degrabă exprimau politicile oficiale decât li se opuneau. Chiar poezia lui are un strat de contact cu epoca și un coeficient de adaptare, mai întâi la dejism, apoi la ceaușism.

Însă în nucleul dur și în straturile mai adânci ale acestei poezii găsim un autism ideologic și o „nebunie" creativă care șterg orice determinare, dinamitează orice condiționare și recreează „un joc secund, mai pur", cum visa Ion Barbu. Niciun poet român nu a dus mai departe această experiență a eliberării poeziei, cu tot cu cititorii ei, de prefabricatele unei epoci totalitare. Niciun alt poet nu a reușit performanța de a lua obiectul „Cântării României" și a-i subtiliza lui Ceaușescu publicul-țintă scriind niște elegii abstracte din care mai nimeni nu înțelegea nimic și acoperind, cu ele, lozincile cu Conducătorul și Partidul. Numai Nichita Stănescu, cu geniul său liric, a fost capabil să facă o revoluție a gustului literar în România anilor '60 și '70, schimbând paradigma nu doar pentru câțiva critici avizați, ci pentru zeci, sute, mii, zeci de mii, sute de mii de cititori...

De cititori imediat și pentru totdeauna cuceriți.

Text apărut și în „Adevărul Weekend", noiembrie 2015

Robert LASZLO

E lemn de Isus...

Lemnul își împiedică nervurile
Sub mângâierea dălții.
Te aștept! - șoptește trunchiul
Sunt aici! – murmură meșterul.

Sub scoarță înfrunzesc
Chipuri și vise,
O mie și unu de gînduri
Și emoții.

Palma caldă
Dezăvorește încremenirea
Fericirea e o durere
Vindecată.

Veniți aici cu toții!
Să vedeți
Și să înțelegeți!

Maestrul își cuprinde
Osteneala anilor
În inelele de nuntă
De pe degetele veșniciei.

E lemn de Isus
Cel pe care pune
Mâna,
Artistul!

Un deșert rătăcit într-o floare

Cineva desenase un deșert
Chiar pe crucea sângelui nenăscut încă.
Apoi, a venit să locuiască acolo,
O simplă petală -
Carne roz peste pietrișuri
Și fluturi au mai sosit câțiva
Apoi, alte flori să alunge nisipul.
Și uite așa,
Prin clepsidre curgea acum
Doar miere de trandafiri
Și culori atent alese
De mâna Marelui Meșter.
Câtă liniște,
Strigară beduinii
Rătăciți pe acolo,
Unde sunt dunele,
Unde-i praful pustiei?
Nimic nu a rămas din
Toate acestea
Doar scheletul unui ceasornic
Ce semăna
Cu gîtul unei clepsidre
Mereu uscate.
Vom înota prin marea
Aceasta de flori,
Strigară drumeții,
Fără demonul amiezei!
Dar țipătul
Ciocârliei de dimineață
Le reteză iute, somnul.

În pielea unei alte lumini

Poate că
Soarele ar trebui să apună
În pielea unei alte lumini
Sub care clopotele sparte ar naşte
Organele ascunse ale culorilor.

Îmi înfrunzesc pădurile în gând şi
Prin desişul acesta de umbre,
Mâna pictoriței înhamă la caleaşca imaginii
Privirea mea, cea născută
Din somnul de piatră al zeilor.

Vara aceasta târzie
Arestează frunzele sub scoarță,
Un cântec năvăleşte din tablouri,
O lacrimă se vindecă într-un surâs
Creşte iarba în ceruri pe păşunile norilor,
Poeziile stau spânzurate cumințI de artera
Peisajelor.

Degetele-mi sunt prelungirile acestui poem
Care vă desenează-n crochiuri nervoase,
Mă-nchid într-un peisaj ce tocmai creşte sub aripi,
Ochiul meu e martorul acestei lumi fremătânde,
O cupolă se varsă în rame,
Şi încă e loc şi încă vin înspre noi culorile
Ca nişte turme sălbatice
Şi picioarele lor lasă urme adânci
Şi inima noastră râde
Şi soarele ne naşte din nou...

Dumnezeu desenându-ne sufletul

Dacă Dumnezeu
Şi-ar picta propria mână
În timp ce pictează,
Oare ochii noştri ce ar vedea?
Lumina lui,
Slava risipită-n culoare,
Linia-ntâi a Cuvântului
Sau numai conturul negru
Lipit pe veşnicie?
Un pictor îşi salvează inima
Şi-o mută în toate tablourile
Ochii noştri se salvează
Plecând şi ei acolo,
Un genunchi lasă-n
Țărână
Amprenta închinării,
Un cal paşte iarba cerului
În vreme ce Dumnezeu
Cuminecă apa
Ce spală sângele şi
Umbra culorilor ...

Femeie. Mic studiu

Oare de ce,
Acela care nu se teme,
Va trebui să moară în spaime?
Lumina își numără primejdiile,
Despletirea se sinucide în noduri
Numai pictorița aceea gracilă,
Cu ochii ei verzi înotând
În clorofila cuvintelor,
Pune un semn moale și apăsat
Peste inima mea.
Dintr-o pânză,
Mă tot strig-o altă femeie
Mi-aș împacheta tot trecutul,
Încet, cu multă atenție
Să nu-mi rănesc
Încă o dată suferințele,
Gata să-și ia zborul
Printre olanele veștede.
Cum te mai poate naște un tablou,
Cum?
Ca o femeie ce aleargă
Dintr-un chip în altul?
Ai ascunzișuri în trupul ei
Chiar înainte de venirea pe lume,
Și apoi tot prin calda-i petală
Capeți refuzul morții.
Urcă grăbită în mine
O lumină zgribulită
O femeie mă promite
Unei alte femei -
Amanet pe o iluzie pictată în verde.

Naţiune şi literatură

Cassian Maria SPIRIDON

Un subiect mereu sensibil, iar în actualitate aproape tabu, este naţiunea, nu mai puţin atributul ei, naţionalismul. Ultimul fiind catalogat, în refuzul adevărului, de către unele voci globaliste, ca izvor al extremismului şi un echivalent al şovinismului. Aceste atitudini ce tind a nega naţiunea şi naţionalismul, sînt însoţite de necunoaştere, ori de rea voinţă interesată, oricum nu moderaţia şi echilibrul sînt cele care le dictează.

O încercare cumpănită de a defini şi privi naşterea şi impunerea conceptelor menţionate aflăm în volumul *Naţiuni şi naţionalism*, al englezului Ernest Gellner, publicat prima oară în 1983. Cartea prezintă *noi perspective asupra trecutului*, cum se şi precizează în subtitlu. Ernest Gellner propune cîteva definiţii ale naţiunii, statului şi naţionalităţii etc., fără a se fixa definitiv asupra nici uneia, relativizîndu-le şi, firesc, aproximîndu-le, nu foarte diferit de ce se poate afla într-un dicţionar obişnuit, în dreptul acestor concepte.

Pentru fixarea acestui evaziv concept, anume *ideea naţiunii*, sînt nominalizate două definiţii: „1. Doi oameni sînt de aceeaşi naţionalitate dacă şi numai dacă împărtăşesc aceeaşi cultură, unde cultura semnifică pe rînd un sistem de semne, idei şi asociaţii, tipuri de comportament şi căi de comunicare. 2. Doi oameni sînt de aceeaşi naţionalitate dacă şi numai dacă se recunosc reciproc ca aparţinînd aceleiaşi naţiuni. Cu alte cuvinte, *naţiunile fac omul*; naţiunile sînt artefactele convingerilor, devotamentelor şi solidarităţilor oamenilor. O categorie puţin numeroasă de persoane (să zicem ocupanţii unui teritoriu dat, sau vorbitorii unei limbi date, de pildă) devine o naţiune dacă şi cînd membrii categoriei îşi recunosc ferm şi reciproc anumite drepturi şi îndatoriri comune în virtutea apartenenţei lor la aceeaşi comunitate. Faptul că se recunosc reciproc drept tovarăşi de acest fel este ceea ce îi transformă într-o naţiune, şi nu celelalte atribute comune, oricare ar fi ele, care doar separă acea categorie de non-membri”.

Deşi au un relativ grad de provizorat, definiţiile, una culturală şi alta voluntaristă, asigură o înţelegere destul de clară a naţionalismului, fără ca ele, în sine, să fie în totul adecvate.

Statul şi cultura în societăţile agro-alfabetizate se prezintă cu totul diferit de ceea ce se înţelege astăzi prin aceste două noţiuni. Într-o astfel de societate, doar o mică minoritate din populaţie, dar delimitată de majoritatea copleşitoare formată din producători agricoli, alcătuieşte clasa conducătoare.

În acest context, prin comparaţie cu societatea industrială, „se pune accentul mai degrabă pe diferenţierea culturală decît pe omogenitate” (E.G.). Statul fiind preocupat *de perceperea dărilor, menţinerea păcii şi cam atît*, fără nici un interes în a *promova comunicarea laterală între comunităţile supuşilor săi*. De aici rezultă şi cea mai importantă trăsătură a societăţii agro-alfabetizate:

refuzul constant de a-şi defini *unităţile politice în termenii graniţelor culturale*.

Pronunţîndu-se în contra ideilor marxiste, Ernest Gellner susţine că „societatea preindustrială este cea înclinată spre diferenţiere orizontală în cadrul societăţilor, în timp ce societatea industrială întăreşte mai degrabă graniţele dintre naţiuni decît pe cele dintre clase".

Două sînt unităţile politice tipice pentru epoca agrariană: *comunităţi locale care se autoguvernează şi mari imperii*. În aceste împrejurări, problema care şi-o ridică cercetătorul britanic este dacă există forţe ce ar coagula cultura cu organizarea statală ce *constituie esenţa naţionalismului*. Răspunsul propus *este obligatoriu Nu*. Explicaţia este simplă. Lipsesc resursele necesare impunerii în toată structura socială a unei intelectualităţi universalizate şi a unei culturi organizate, dirijate de la centru şi impuse prin scriere generalizată.

Secretul naţionalismului se află în impunerea unei culturi avansate, reflectată în toată societatea şi întemeiată pe organizarea statală.

Pornind de la cunoscutul eseu al lui Max Weber (*Biserica protestantă şi spiritul capitalismului*), Gellner decelează trăsăturile generale distinctive ale noii ordini sociale, industrialismul, ce ia locul celei agro-alfabetizate. Anume birocraţia şi spiritul întreprinzător, dominate de raţionalitate. Conceptul de raţionalitate a fost supus unei profunde cercetări filosofice de către Hume şi Kant în secolul al XVIII-lea. Două sînt la Weber elementele prezente în noţiunea de raţionalitate: „Unul este coerenţa sau consistenţa, tratarea similară a cazurilor similare, regularitatea, ceea ce s-ar putea numi sufletul sau onoarea unui bun birocrat. Celălalt este eficienţa, selectarea raţională, la rece, a celor mai bune mijloace disponibile, pentru scopuri date, clar formulate şi izolate: cu alte cuvinte, spiritul întreprinzătorului ideal. Ordinea şi eficienţa ar putea fi într-adevăr privite drept contribuţia birocratică, respectiv antreprenorială la un atotcuprinzător spirit al raţionalităţii" (E.G.).

Ordinea şi eficienţa sînt interdependente. Implementarea acestora implică obligativitatea folosirii unui idiom general şi neutru – *în principiu un singur limbaj descrie lumea şi are unitate internă*. Fapt ce corespunde, prin analogie, *colectivităţilor anonime şi egale de oameni dintr-o societate de masă*. Unificarea ideilor membrilor societăţii în sisteme continue şi unitare este direct legată de *regruparea lor în comunităţi culturale continue şi intern fluide*. Societatea industrială este prima din istorie care a inventat *conceptul şi idealul de progres*, adjuvantul său obligatoriu fiind nesfîrşita îmbogăţire. Ultima fiind şi o cale eficientă de evitare a agresiunii sociale. Există o principală slăbiciune a sistemului: „incapacitatea de a supravieţui oricărei reduceri temporale a fondului de mituire socială şi de a trece peste pierderea legitimităţii care o afectează dacă, temporar, cornul abundenţei seacă şi din el nu mai curge nimic". Societatea în care vieţuim oferă posibilităţi infinite de combinaţii în obţinerea şi asigurarea efectelor dorite. Ne aflăm în faţa unei versiuni radical schimbate faţă de lumile vechi (centrate pe un cosmos propriu şi scopuri precise, ierarhizate, posedînd un „înţeles", fără a fi unitare), formată dintr-o varietate de sub-lumi constituite pe un idiom propriu şi o logică caracteristică. Prin comparaţie, noua lume este, *pe de o parte, inertă moral, iar pe de alta, unitară*.

Dezvoltarea cunoaşterii are ca premisă faptul că nici un element nu este indestructibil legat a priori de un altul, ca atare totul poate fi regîndit, se nasc o infinitate de conexiuni, în consecinţă creşterea economică solicită *acelaşi lucru de la activităţile umane*

şi prin urmare de la rolurile umane. Faţă de vechea stabilitate a structurilor rolurilor sociale, în societatea unei permanente creşteri *rolurile devin opţionale şi instrumentale*. Asistăm la un continuum al schimbărilor ocupaţionale. Aici, crede cercetătorul britanic, s-ar afla rădăcinile naţionalismului, „într-un *anume tip* de diviziune a muncii, care este complex şi se află în schimbare continuă, cumulativă".

Creşterea productivităţii muncii impune, cum preciza Adam Smith, o diviziune a muncii complexă şi rafinată, predispusă, implicit, la o perpetuă şi destul de rapidă schimbare. Acestui tip de mobilitate îi corespunde un anumit tip de egalitarism. „Societatea modernă, în opinia lui Ernest Gellner, nu este mobilă pentru că este egalitaristă şi nu este egalitaristă pentru că este mobilă. Mai mult, ea trebuie să fie mobilă, fie că o vrea fie că nu, pentru că aşa cere satisfacerea setei teribile şi copleşitoare de creştere economică".

Clasa de mijloc îşi are sorgintea în impunerea şi păstrarea acestui tip de egalitarism.

Societatea industrială, faţă de cea agrariană (stabilă şi rigid ierarhizată), este constant mobilă şi egalitaristă. După un pachet de criterii, destul de larg, societatea industrială pare a fi *cea mai înalt specializată din istorie*. În schimb, sistemul educaţional este cu totul nespecializat şi totodată *cel mai universal standardizat* din cele care au existat de-a lungul istoriei. Tuturor, sau aproape tuturor copiilor şi adolescenţilor pînă la o vîrstă neaşteptat de înaintată, le este asigurat *acelaşi tip de calificare sau educaţie*. Specializarea intervine şi este căutată doar la finele procesului educaţional, ca o simplă completare a prelungitei educaţii nespecializate. Specializarea în societatea industrială se întemeiază pe o largă *fundaţie comună de calificare nespecializată şi standardizată*.

În lumea modernă, la loc de cinste sînt cultivate şi materializate alfabetizarea universală şi dreptul la educaţie. Nu există constituţie, declaraţii ale drepturilor, programe politice etc. în care să lipsească aceste deziderate. Un efect vizibil al acestor politici dictate de societatea industrializată şi marota ei progresul, cu permanenta goană după bunăstare cu orice preţ, este *transformarea tuturora în intelectuali*. Munca, în societatea modernă, nu se mărgineşte la mişcarea materiei. *Paradigma muncii nu mai este arat, secerat, treierat*. Nu mai asistăm, în principal, la *manipularea lucrurilor*, ci la *manipularea conceptelor*. Proporţia celor care aplică direct forţa fizică umană se diminuează constant. Fapt pentru care „majoritatea slujbelor, în opinia lui Gellner şi nu numai, dacă nu implică efectiv o muncă «cu oameni», implică totuşi controlul butoanelor sau comutatoarelor care trebuie înţelese şi sînt explicabile, încă o dată, într-un idiom standard ce poate fi însuşit de oricine".

Pentru prima oară în istorie, asistăm la generalizarea comunicării, explicită, precisă, utilizată pe o scară în continuă expansiune. Comunicarea presupune şi impune un limbaj ce posedă o înaltă claritate, cu formulări precise şi posibilitatea de a fi înţeles de toţi sau aproape toţi cei care îl utilizează. În scurt, după cum rezumă autorul cărţii *Naţiuni şi naţionalism*: „a apărut o societate bazată pe tehnică de mare putere şi pe speranţa unei creşteri intense, care necesită atît o diviziune a muncii mobilă şi susţinută, cît şi comunicarea frecventă şi precisă între străini, implicînd folosirea unui înţeles explicit, transmis într-un idiom standard şi în scris atunci cînd este nevoie".

Această societate ca necesitate se impune a fi *în totalitate exo-educaţională; fiecare individ este instruit de specialişti, nu doar de propriul său grup local*, dacă acesta există. De remarcat este concluzia cercetătorului, care

şi motivează constituirea naţiunilor: „Nivelul de alfabetizare şi competenţă tehnică, într-un mediu standardizat – o monedă conceptuală comună, care se cere de la membrii acestei societăţi pentru a putea fi folosiţi adecvat şi a se putea bucura de o cetăţenie morală integrală şi efectivă – este atît de ridicat încît nu poate fi asigurat de clan sau de unităţile locale ca atare. El poate fi asigurat numai de ceva asemănător unui sistem educaţional «naţional» modern, o piramidă la a cărei bază se află şcolile primare, cu personal cu studii medii pregătit de profesori cu studii universitare, conduse de produşi ai unor unităţi politice viabile. Nicio unitate prea mică pentru a edifica piramida nu poate funcţiona normal. Unităţile nu pot fi *mai mici de atît*".

Temeiul ordinii sociale moderne nu mai este *gîdele*, ci *profesorul*. Ghilotina nu mai este principalul instrument şi simbol al puterii de stat. Conform şi definiţiei lui Max Weber dată statului: acea agenţie din cadrul societăţii care posedă monopolul violenţei legitime. În modernitate, prioritar a devenit monopolul educaţiei legitime. Aceste concepte îl îndreptăţesc pe Ernest Gellner să afirme că rădăcinile naţionalismului nu se află *în natura umană ca atare, ci într-un anume tip de ordine socială*, în prezent generalizată. Contrar unor opinii, unele savante, naţionalismul nu-şi are *nicio rădăcină adîncă în psihicul uman*. Fapt ce-l îndreptăţeşte pe cercetător să considere ca lipsit de temei apelul la un substrat general (natura umană) pentru explicitarea unui fenomen *specific* (naţionalismul). Rădăcinile profunde ale naţionalismului se află *în necesităţile structurale distinctive ale societăţii industriale*. În consecinţă, mişcarea naţională nu este produsul unei *aberaţii ideologice, nici al exceselor emoţionale*. Naţionalismul este expresia manifestării exterioare „a unei profunde şi inevitabile reglări a relaţiei dintre organizarea statală şi cultură" (E.G.).

Funcţionarea societăţii industriale este asigurată de alfabetizarea generalizată, de un înalt nivel tehnic şi informaţional; de o mare mobilitate profesională; toate întemeiate pe o complexă şi constantă capacitate de comunicare între foarte mulţi oameni, independentă de context şi cît mai explicită – la îndemîna tuturor. „Aceste comunicări, constată Ernest Gellner, trebuie să se producă în acelaşi mediu lingvistic şi în aceeaşi scriere comune şi standardizate". Sistemul educaţional este cel care *garantează această performanţă socială*, din ce în ce mai coextensivă într-o societate liberă; substituibilitatea indivizilor, în cadrul sistemului, fiind la fel de mare ca în oricare alt segment social. Judecînd impactul şi efectele celor menţionate asupra societăţii şi membrilor ei, Ernest Gellner are cîteva observaţii extrem de exacte şi actuale pentru omul zilelor noastre: „Speranţa de angajare, demnitatea, siguranţa şi autorespectul indivizilor depind acum, în mod tipic şi pentru majoritatea oamenilor, de *educaţia* lor, iar limitele culturii în care au fost educaţi sînt şi hotarele lumii în care ei pot respira moral şi profesional. Educaţia este de departe cel mai de preţ capital al unui om şi ea îi conferă identitatea. Omul modern nu este loial unui monarh, unei ţări sau unei credinţe, orice ar spune el, ci unei culturi. Şi, în general vorbind, este castrat. Condiţia mamelucului s-a universalizat. Nu există lanţuri care să lege omul de rudele sale, nici bariere între el şi o vastă comunitate anonimă a culturii".

Numai prin cultura cumulată educaţional şi nu cea preluată prin tradiţie, omul industrial accede la demnitate şi respect de sine şi îşi are asigurată utilitatea în cel mai înalt grad. Este evident, nu poziţia socială, ascendenţa, averea sau relaţiile sînt cele care contează. Suprafaţa egalitaristă a societăţii industriale pune accentul pe muncă şi ca-

rieră.

Infrastructura educațională generalizată este peste posibilitățile financiare ale oricărei comunități locale sau organizații, cu excepția statului. Astfel „cultura nu mai este doar podoaba, confirmarea şi legitimarea unei ordini sociale care era susținută şi de constrîngeri mai dure; cultura este acum mediul comun necesar, sîngele sau poate mai degrabă atmosfera comună minimală în cadrul căreia pot respira, supraviețui şi produce exclusiv membrii societății. Pentru o societate oarecare, ea trebuie să fie de aşa natură încît *toți* să poată respira, supraviețui şi produce; aşa încît trebuie să fie *aceeaşi* cultură. Mai mult, acum trebuie să fie o cultură mare sau înaltă (alfabetizată, susținută prin instrucție) şi nu mai poate fi una diversificată, locală, o cultură mică şi nealfabetizată, adică tradiție" (E.G.).

Cauza esențială pentru care statul şi cultura *trebuie* să fie în conexiune *este imperativul exosocializării*. Aici aflăm rădăcinile naționalismului. Naționalismul impune o omogenitate culturală, care în fapt face parte din el şi din care s-a şi edificat. Nu rezultă, după cum remarcă Elie Kedurie în *Naționalism* (Londra, 1960), că „naționalismul impune omogenitate; mai degrabă omogenitatea impusă de un imperativ obiectiv iese inevitabil la suprafață sub forma naționalismului".

O definiție, pe care ne-o propune Ernest Gellner, consideră naționalismul „drept încercarea de a face cultura şi organizarea statală congruente, de a înzestra o cultură cu propriu-i acoperiş politic", dar numai atît. Cultura, un *concept evaziv*, nu este în clar definit; un criteriu posibil şi acceptabil poate fi limbajul – o diferență de limbă putem admite că antrenează şi o diferență de cultură. Sîntem nevoiți să acceptăm, totuşi, că numărul idiomurilor practicate la scară globală (aproximate opt mii), depăşeşte astronomic numărul statelor existente în prezent în lume, care nu ajung la două sute. Naționalismul în contextul societății industriale este sortit să se afirme, dar nu peste tot şi nu un anume naționalism specific.

Şansa afirmării şi realizării unui anume naționalism este dependent de mai mulți factori, între care mărimea, tradiția istorică, un teritoriu destul de compact, o intelectualitate energică – dar aceste condiții îndeplinite nu asigură automat naşterea unei noi națiuni; sînt anumite alte *posibilități istorice* ce pot perturba sau avantaja acest proces.

Gellner se consideră îndreptățit a contrazice opinia mult vehiculată a naționalismului ca rezultînd *din trezirea unor forțe vechi, latente, adormite*. Dovadă, atîtea care n-au reuşit deocamdată sau poate pentru totdeauna; n-au avut vigoarea şi vitalitatea cerută pentru *împlinirea destinului pe care li l-a rezervat istoria*. „În realitate, consideră cercetătorul, (naționalismul) este consecința unei noi forme de organizare socială, bazată pe înalte culturi profund internaționalizate şi dependente, de educație; fiecare dintre acestea protejată de propriul stat. El foloseşte unele dintre culturile preexistente, în general transformîndu-le în procesul utilizării, dar nu le poate folosi pe toate. Sînt prea multe. Un stat viabil modern ce susține o mai înaltă cultură nu poate scădea sub o anumită mărime minimală (afară doar dacă îşi parazitează vecinii), iar pe pămînt este loc numai pentru un număr limitat de asemenea state" şi argumentează în alt loc: „Națiunile ca metodă naturală dată de Dumnezeu pentru clasificarea oamenilor, ca destin politic inerent, deşi îndelung amînat sînt un mit; naționalismul, care cîteodată transformă culturile preexistente în națiuni, cîteodată le inventează, iar adesea rade de pe fața pămîntului culturile preexistente reprezintă pura realitate, bună ori rea, şi în gene-

ral inevitabilă. Cei ce îi sînt agenţi istorici nu sînt conştienţi de ceea ce fac, dar aceasta este o altă poveste".

Negînd mitul naţional şi nu mai puţin viziunea organicistă a naşterii acestora, implicit că statele naţionale ar fi *destinul ultim al grupurilor tipice sau culturale*, contrazicîndu-l pe Hegel, afirmă doar existenţa culturilor, ce adesea sînt *subtil grupate, întrepătrunzîndu-se, suprapunîndu-se, îngemănîndu-se*; şi mai există, nu totdeauna, unităţi politice care, spre deosebire de trecut, astăzi sînt *convergente*. Naţionalismul, rezultat al cristalizării unor noi unităţi, corespunzătoare actualelor condiţii, foloseşte declarat *moştenirea culturală, istorică şi de altă natură a lumii prenaţionaliste*.

Nu este exclusă, în principiu, posibilitatea existenţei unui singur bazin cultural educaţional ce ar cuprinde întreaga planetă, ar fi susţinut de o singură autoritate politică şi, se înţelege, un singur sistem educaţional; echivalentul contemporan al globalismului şi globalizării. Dar această perspectivă încă pare, întemeiat, departe de a se împlini. Să ne amintim că profeţii de dreapta sau de stînga ai epocii industriale, nu o dată au prezis victoria internaţionalismului (astăzi cu numele schimbat în globalism), şi s-a instaurat *opusul acestuia: epoca naţionalismului*.

Un paradox greu de acceptat este că definirea naţiunilor se face *numai în termenii epocii naţionalismului*..., invers decît ne-am aştepta.

Autoafirmarea unor naţiuni este posibilă, dar nu şi automat obligatorie. „Atunci cînd condiţiile sociale generale evoluează spre înalte culturi standardizate, omogene, susţinute de la centru, cuprinzînd populaţii întregi şi nu minorităţi de elite, se iveşte o situaţie în care culturile bine definite, unificate şi cu sistem educaţional pus la punct constituie aproape unicul tip de unitate cu care oamenii se identifică voluntar şi adesea cu înflăcărare. Culturile par acum să fie depozitarele fireşti ale legitimităţii politice. Numai *acum* încălcarea graniţelor lor de către orice unitate politică ajunge să constituie un scandal". Şi, precizează în continuare Ernest Gellner, numai dacă sînt îndeplinite aceste condiţii, este cu putinţă ca naţiunile să fie definite *prin voinţă şi cultură şi prin convergenţa acestora cu unităţile politice*. Realizate aceste condiţii, oamenii îşi doresc a se uni cu toţi cei care se raportează şi împărtăşesc aceeaşi cultură, şi doar cu aceştia, în limitele unei formaţiuni politico-statale ce tinde a cuprinde întreg arealul cultural specific. *Naţionalismul zămisleşte naţiunile* şi cercetătorul recunoaşte că „principiul naţionalist ca atare, spre deosebire de toate formele sale specifice şi de nimicurile individual-distinctive pe care le poate predica, are rădăcini foarte, foarte adînci în actuala noastră condiţie comună, nu este deloc întîmplător şi nu poate fi uşor negat".

Vom apela la un citat mai larg, ce poate clarifica şi elimina multe din steagurile fluturate, mai ales din ignoranţă, de apărătorii şi susţinătorii unui naţionalism rău înţeles: „Iluzia de bază şi autoiluzionarea practicată de naţionalism este aceasta: naţionalismul este, esenţial, impunerea generală a unei înalte culturi asupra societăţii, acolo unde înainte vreme culturi joase îmbunătăţiseră viaţa majorităţii şi în unele cazuri a totalităţii populaţiei. El presupune acea răspîndire generală a unui idiom transmis prin şcoală şi supervizat de Academie, codificat pentru cerinţele unei comunicări birocratice şi tehnologice destul de precise. Naţionalismul reprezintă întemeierea unei societăţi anonime, impersonale, cu indivizi atomizaţi reciproc, substituibili, ţinuţi laolaltă în primul rînd de o cultură comună de acest tip, în locul unei complexe structuri anterioare de grupuri locale, susţinută de culturi folclorice

reprezentate local şi idiosincratic chiar de către microgrupuri. Acesta este lucrul care se întîmplă *într-adevăr*. Naţionalismul face de obicei cuceriri în numele unei culturi folclorice putative. Simbolismul său se trage din antica, sănătoasa, viguroasa viaţă a ţăranilor, a acelui *Volk* sau *narod*. Există un anume element de adevăr în autoprezentarea naţionalismului dacă acel *narod* ori *Volk* este condus de reprezentanţi ai unei înalte culturi străine, la a cărei opresiune trebuie rezistat în primul rînd prin deşteptare şi reafirmare culturală şi, mai apoi, printr-un război de eliberare naţională. Dacă naţionalismul propăşeşte, el elimină înalta cultură străină, dar nu pentru a o înlocui cu vechea şi joasa cultură locală; el trezeşte la viaţă, sau inventează, o înaltă cultură (alfabetizată şi transmisă prin specialişti) a sa proprie, chiar dacă ea va avea unele legături cu precedentele tradiţii şi dialecte locale".

Identitatea personală se suprapune culturii în care *ai fost învăţat să comunici*. Existenţa *barierelor de comunicare* în perioada preindustrială a fost un element esenţial în fisiunea care a dat naştere noilor unităţi cultural-statale, implicit naţionale. Sistemul educaţional, o componentă structurată a statului naţional (ce presupune costuri constante şi foarte mari), are ca principală misiune *menţinerea mediului cultural-lingvistic*; singurul în care cetăţenii se pot manifesta conceptual şi pot comunica fără dificultăţi. Ernest Gellner consideră ca miez al teoriei sale faptul că „naţionalismul se referă la intrarea în, participarea la, identificarea cu o înaltă cultură literară cu care este coextensivă cu o întreagă unitate politică şi toată populaţia acesteia, şi care trebuie să fie de acest tip dacă vrea să fie compatibilă cu tipul de diviziune a muncii, cu tipul sau modul de producţie pe care se bazează această societate".

Interesant este că, în modelul său, Ernest Gellner respinge *de plano* modelul marxist al societăţilor industriale; nu apelează, implicit nu consideră necesară menţionarea controlului sau proprietatea asupra capitalului. Trei sînt premisele necesare şi suficiente şi la care apelează cercetătorul: identitatea culturală, accesul la putere şi accesul la educaţie.

Capitalul, proprietatea şi avuţia, atît de vehiculate în teoriile marxiste şi nu numai, au fost înlocuite de un altul, „*generic desemnat* ca acces la educaţie, prin care se înţelege, după cum am explicat, posesia sau accesul la dobîndirea mănunchiului de însuşiri care dau oamenilor posibilitatea de a se descurca bine în condiţiile generale ale unei diviziuni industriale a muncii aşa cum a fost ea definită".

În comunităţile agrariene limitele culturii coincideau cu limitele limbii, cultura rămînînd imperceptibilă nu era de nimeni considerată ca frontieră politică. În societatea industrială, indivizii percep conştient atmosfera culturală (nu o mai iau de-a gata), prin sistemul educaţional, în afara ei nu-şi pot afirma şi constitui identitatea. În opinia lui Ernest Gellner „înalta cultură (literară) în care au fost educaţi constituie, pentru majoritatea oamenilor, cea mai preţioasă investiţie a lor, miezul identităţii lor, asigurarea şi siguranţa lor. Astfel a apărut o lume în care în mare, cu mici excepţii, se satisface imperativul naţionalist, congruenţa culturii şi organizării statale".

Realizarea imperativului naţionalist nu a fost o precondiţie ci produsul răspîndirii industrialismului.

Societatea bunăstării generalizate nu va provoca dispariţia naţionalismului (a culturii specifice), dar va supravieţui *într-o formă mai domoală, mai puţin virulentă*.

Cercetătorul apreciază că ideologia naţionalistă are o falsă conştiinţă atotcuprinzătoare, afirmînd: „Miturile ei inversează

realitatea: ea pretinde că apără cultura populară, cînd de fapt făureşte o înaltă cultură; pretinde că protejează o veche societate populară cînd de fapt ajută la construirea unei societăţi anonime de masă".

Contradicţiile inerente naţionalismului ar fi: „să se considere un principiu manifest şi de la sine înţeles, accesibil ca atare tuturor oamenilor şi violat doar printr-un fel de orbire perversă, cînd, de fapt, îşi datorează plauzibilitatea şi natura ireversibilă numai unui complex foarte special de împrejurări, care într-adevăr sînt obţinute acum, dar care au fost străine în cea mai mare parte istoriei majorităţii oamenilor. El propovăduieşte şi apără continuitatea, dar datorează totul unei rupturi decisive şi incredibil de profunde în istoria omenirii. Propovăduieşte şi apără diversitatea culturală, cînd de fapt impune omogenitatea atît în interiorul, cît şi, într-o mai mică măsură, între unităţile politice".

Principiul unităţilor culturale omogene ca temelii ale vieţii politice, însoţite de congruenţa culturală între conducători şi conduşi – imperative ale naţionalismului, nu sînt un dat istoric, nu sînt înscrise în natura lucrurilor, nici în inimile oamenilor, cum fals ne prezintă doctrina naţionalistă. „Dar, se simte obligat Ernert Gellner să menţioneze, naţionalismul, ca fenomen, nu ca doctrină, prezentată de naţionalişti, este inerent într-un anumit complex de condiţii sociale; iar aceste condiţii se întîmplă să fie condiţiile epocii noastre".

Industrializarea a impus naţionalismul ca o necesitate.

Idei foarte apropiate de cele susţinute de cercetătorul britanic aflăm la Eminescu în *Echilibrul*, articol publicat serial în „Federaţiunea", în primăvara lui 1870. Poetul face cîteva consideraţiuni ce îmbracă imperativele naţionalismului: „Măsura civilizaţiei unui popor în ziua de azi e: o limbă sonoră şi aptă de a exprima prin sunete – noţiuni, prin şir şi accent logic – cugete, prin accent etic – simţăminte. Modul de a înşira în fraze noţiune după noţiune, o caracteristică mai abstractă ori mai concretă a noţiunilor în sine, toate astea, dacă limba e să fie naţională, sînt ale limbii, căci de nu va fi aşa, e prea lesne ca un om să vorbească nemţeşte, d.ex., cu material de vorbă unguresc. Afară de aceia, civilizaţia unui popor constă cu deosebire în dezvoltarea acelor aplecări umane în genere care sînt neapărate tuturor oamenilor, fie aceştia mari ori mici, săraci ori bogaţi, acele principii care trebuie să constituie fundamentul, directiva a toată viaţa şi a toată activitatea omenească. Cu cît aceste cunoştinţe şi principii care să le fie tuturor comune sînt mai dezvoltate, cu atît poporul respectiv e mai civilizat. Căci clasa inteligentă numai nu constituie civilizaţia, care e şi trebuie să fie comună tuturor păturilor populaţiei. Sînt popoare ce posedă o respectabilă inteligenţă înaltă, fără a fi ele civilizate, sînt altele care, fără inteligenţă înaltă, întrunesc toate condiţiile civilizaţiei. Ştiinţele (afară de ceea ce e domeniu public) trebuie să prezinte lucruri proprii ale naţiunii, prin care ea ar fi contribuit la luminarea şi înaintarea omenirii; artele şi literatura frumoasă trebuie să fie oglinzi de aur ale realităţii în care se mişcă poporul, o coardă nouă, originală, proprie pe lira cea mare a lumii. Legislaţia trebuie să fie aplicarea celei mai înalte idei de drept pusă în raport cu trebuinţele poporului, astfel încît explicarea ori aplicarea drepturilor prin lege să nu contrazică spiritul acelora. Industria trebuie să fie a naţiunii aceleia şi păzită de concurenţă; iar purtătorul ei, comerţul, s-o schimbe pe aur, dar aurul, punga ce hrăneşte pe industriaş şi îmbracă pe agricultor, trebuie asemenea să fie în mîinile aceleiaşi naţiuni".

Naţionalismul este şi o formă de patriotism specific întemeiat pe cîteva caracteristici: „*unităţile pe care acest tip de patriotism*,

naționalismul, le favorizează prin loialitatea sa sînt omogene cultural, bazate pe o cultură ce se străduieşte să fie o înaltă cultură (literară); ele sînt destul de mari pentru a întreține speranța de a putea duce în spate sistemul educațional care ține în viață o cultură literară; au puține subgrupuri interne rigide; populația lor este anonimă, fluidă şi mobilă şi ele sînt nemijlocite; individul le aparține în mod direct, în virtutea stilului său cultural şi nu în virtutea apartenenței la subgrupuri legate între ele. Trăsăturile lor fundamentale sînt omogenitatea, ştiința de carte şi anonimatul" (E.G.).

Cultura e finalitatea tuturor societăților, ne spune E. Lovinescu. Industrializarea a fost factorul esențial în coagularea naționalismului, care rămîne un produs al unei înalte culturi, mai ales literare, asigurată prin sistemul educațional susținut de statul circumscris politic, în principiu, arealului culturii respective.

Identitatea individuală şi de neam îşi află rădăcinile în cultura susținută şi afirmată de limbă şi literatură. Cum afirma Mircea Eliade, „cît timp va exista, undeva prin lume, un singur exemplar din poeziile lui Eminescu, identitatea neamului nostru este salvată".

Globalismul şi arma sa culturală – culturalismul vor aplatiza, probabil, diferențele între diversele culturi, dar e departe clipa cînd culturile diferitelor națiuni vor fi amestecate într-un creuzet comun pînă la uniformizare; specificitatea se va menține imperativ, fără a se manifesta, credem, violent, dar suficient de ferm pentru a se perpetua încă mult timp în forme apropiate celor pe care le cunoaştem în prezent.

[*Convorbiri literare*, nr.7(91), iulie 2003]

Gheorghe CORMOŞ

Neintrare

Pe pragul dintre
Multă lumină
Blândă și fană
În fioruri de iarnă

Pe pragul dintre
Fană și sfioasă
Lebăda inimii
Plutește încă
Pe brațe de moașă.

Pro poziție
de atingere

cum fericirea
se poate
frânge
mânjind
o
destinație
un
poem
se
poate
ucide
agățându-i
de
piept
poetului
o
poezie
desmierdată

Romanță
în tempera arsă

Cruce din sâmburi de piatră
Cruce ascunsă-n deșert
Dangăt de stele sângele latră
Cruce pustie din piept

Cruce ce-atârni peste mine
Umbre de îngeri cu zborul rănit
Cruce cu ochi de poeme
În brațele tale sunt răstignit

Cruce scăldată/n pahare
-Vis răsturnat în Demon
Silabisez cu tine oare
Veșnic și blândul meu Domn?

Cruce pustie mă iartă
Am să te-ngrop într-o carte de jar
Și nimeni nu știi-va vreodată
Unde-i poetul cu glas amar.

Attila F. BALAZS

Vara

zăboveşte-n faţa uşii tale
încălzindu-ţi treptele de parcă
ar vrea să iei aminte:
în broasca uşii tale chei încearcă
pe lujere de iederi
ţi se caţără până-n pervaz
trăgând ocheade indiscrete
dacă-i deschizi
îţi suflă praf sub pleoape
dacă te-ai înfruptat din poama ei
îţi muşcă din stomac
o iei la pas prin marea ei grădină
amirosind a tei
umbra i-o furi şi-n patul cald
te aciuiezi lângă femeie

Destine

paing zbătându-se
în pânza lui

marmură fisurată
floare rămasă-n pup

pietre gâlcevindu-se
cu gârla

oglinzi ce-nşeală veşnic
ramuri bete

mâine-le hrănit cu visuri
cranii amenajate

idealuri luate cu-mprumut
din vraful minţii unanime

vorbe lăsate moştenire
în sertarele biroului iluzii

construcţia porţii
se amână

destinul nostru:
epilog
dar supravieţuivom şi acestei
imperturbabile
furtuni

Dincolo de ziduri

pe lespedea pietrei reci zăcând
care sorbindu-mă s-a înclinat
făcându-mă străin de mine

şi m-am privit:
ardeam
eram o vâlvătaie
dihonia temerii cu desfătarea
celulele mele stând de pază morţii

drumurile: plasă
de sârmă încâlcită

apoi
în mine însumi
prăbuşiri adimensionale
cum pereţi concavităţi obiecte
se evaporă
cu flama lumânării

Cavalerii goi

ce-a mai rămas din noi
din cavalerii zilelor banale
date cu fard

ce plini de noi sărbătoream
tot felul de pierdute bătălii
pe când precum baloanele umflate
pocneau de pizmă-nvingătorii noştri?

ce-a mai rămas din noi cutezătorii
ce umbrele lăsatu-ni-le-am
de izbelişte
noaptea-ntorcându-se însă hoţiş
încât pe-amprour la trezire
ne aciuiam în picoteala lor călduţă?

noi cei ce-am crezut
că dacă suntem – este şi cuvânt
iar prin acesta suntem şi vom fi –
păşim prin coridoare albe în afara
a tot ce este timp
căci visurile ne-au fost şterse
în vreme ce dormeam
şi-n pragul noii zile
ne tot privim năuc
unul pe celălalt şi laolaltă:
ce-a mai rămas din noi?

fir de nisip în porii
trupului tău pe plajă tolănit

fir de iarbă-n lacrimi:
îţi ador
talpa ce mă striveşte

un aer ce-l inspiri-expiri-inspiri
când te-năbuşi te gândeşti la mine

etern ecou al paşilor tăi sunt
când nu-l aud nici eu nu mai exist

arătătorul ornicului sunt:
te depăşesc ca să te-ajung din urmă

fereastră larg deschisă sunt
adierea-mi te trezeşte-n zori

zăpadă efemeră sunt
ce te purifică din an în an –

lună: efigie rece-a libertăţii

Să te purifici prin dragoste

sunt doar atingere căldură
a mâinilor pe chipul tău

Traducere din limba maghiară de
Ildikó Gábos & Şerban Foarţă

Evocatio

Alexandru CISTELECAN

Nu cred c-am trecut vreodată prin Cluj fără să-l întîlnesc pe Alexandru Vlad. L-am întîlnit și cînd nu era prin Cluj, cînd era fie pe coclauri, fie la casa lui bachelardiană (mai mult visată decît reală, deși a construit-o pînă la urmă) de la Mihăiești. Asta pentru că Vlad era, oriunde s-ar fi aflat, tot timpul în centrul Clujului. Aproape la fel de prezent cînd era absent ca și atunci cînd era prezent.

N-am avut norocul să fac nici o expediție montană cu el (dar adevărate expediții erau plimbările între Teatrul Național și Librăria Universității, mai lungi și mai epopeice – în relatarea lui – decît cea la Polul Nord, marele lui vis de explorator potențial); îi știu însă toate călătoriile și expedițiile, și pe cele făcute și pe cele nefăcute; și le știu în toate variantele, căci o călătorie făcută de Vlad devenea o mulțime de călătorii relatate, niciuna identică precedentei. Știu și cum a făcut călătoria nefăcută în Alaska: știu grosimea zăpezii, nuanțele ei din zori, de la prînz și noaptea, muzica tăcută pe care o emana, lumina pe care o iradia. Nici nu sunt sigur că n-am fost în Alaska.

Nu știu dacă voi mai călători, căci călătoriile mele sunt banale. Adevăratele mele călătorii sunt cele de ascultător al călătoriilor lui Vlad.

Cu el, de fapt, nici nu trebuia să mergi prea departe ca să dai peste tărîmuri fabuloase ori să dea fabulosul peste tine fără să iei seama. Orice străduță era cuprinsă, în prezența lui, de o frenezie a evenimentelor. Era suficient ca vîntul să smulgă o frunză dintr-un copac și s-o legene tandru spre pămînt ca să iasă – de nu pe loc, măcar a doua zi – o întîmplare cosmică. Vlad vedea toată căderea frunzelor și auzea fîșîitul lor dureros prin aer. Nu trebuia să fabuleze, căci era solidar cu tot ce se putea întîmpla. Și vedea și nevăzutul din cele ce se puteau vedea. Dar mai ales din cele ce nu se puteau vedea fără o abilitare specială. N-am văzut pe nimeni care să aibă ochiul atît de deprins cu inefabilele cotidiene. Și, deși martor al întîmplării, deși participant la ea, nu i-am putut niciodată contesta relatările, măcar că eu nu văzusem nimic. Vedea însă el pentru toată lumea.

Era, cu siguranță, poet înainte de toate; nu pentru că, licean, scria poezii – și a mai scris apoi, din cînd în cînd, cînd versurile picurau singure; ci pentru că sub proza lui stă o fascinație a nuanțelor care nu se relevă decît unui poet. Și pentru că, deși reprimate, metaforele străbat ca niște trasoare realismul observațiilor.

Am vrut, după ce-am aflat de boala lui (care nu părea atît de galopantă), să-i fac o demonstrație, pe jumătate în glumă, ca să se vadă limpede – și să vadă și el, care cocheta cu nesiguranța, deși era mare cititor de poezie și avea un fler pe care mi l-aș dori și eu – că e poet și l-am rugat să-mi trimită toate poemele pe care le avea (și pe care le publicase, înVatra, dar și în Familia).

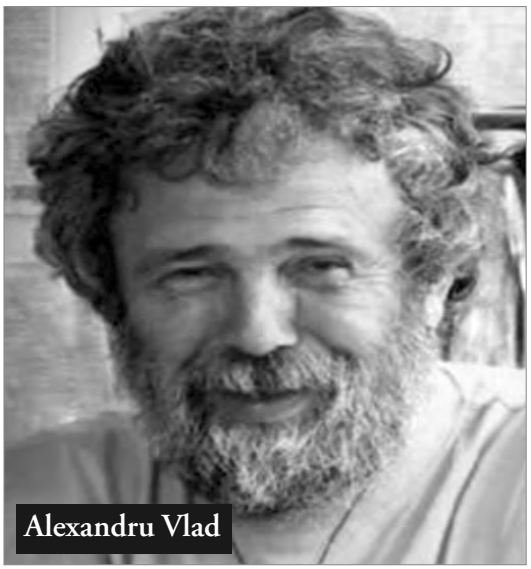
Alexandru Vlad

Am sperat că va prinde apariția lor (las cum era, deși acum sună oarecum nepotrivit, nota care urma să însoțească poemele). Era duminică seara cînd am vorbit. Tocmai se întorsese dintr-o vizită la Ion Mureșan și-mi spunea că e cam obosit, dar că-mi va trimite poemele. Pentru fragmentele de roman pe care i le-am cerut, mi-a cerut el mai mult timp. Am crezut că avem.

Nu aveam însă. Duminica următoare el pleca. Dar e un semn, cred, că ultimul lui dar a fost mănunchiul de poeme de alături.

Drum bun și mulțumiri!

Elisabeta Talpoș - **Cetatea din Ardud**

Nicoleta MILEA

RISIPIRI

I
ultima dată mi-ai spus că paradisul e doar pentru zei
am crezut şi am trăit mai departe în rugăciunea inimii
clipa a dat un like pe detalii de viaţă
deparolând Dumnezeul meu restaurat
sunt şi nu sunt
nu pot să mai scap din ghearele fluxului de ştiri
Penelopa veghează Ulise rătăceşte
timpul încarcă şi descarcă liberul arbitru
la zidul plângerii numai feţe necunoscute…

II
împrejurul clipei tremură trandafirul
smuls din capcanele gândului
nemuritoare păsări umbresc flăcări ascunse
în pieptul de oţel al cuvintelor nerostite
sunt şi nu sunt
doar ochii se rostogolesc în cercuri concentrice
strecurând mâna de ţărână prin sita borţoasă
a splendorilor devorate la răscrucea amiezilor
o fantoşă lăţoasă îi sapă mormânt lui Hefaistos…

III
când mă aştept mai puţin îmi intră în casă umbra
eu o dau afară degeaba-i spun să plece
tânjeşte la chipul ascuns prin ungherele inimii
războinică flacără iniţiatică
sunt şi nu sunt
un munte se sparge şi curge prin sângele ierbii
aidoma respiraţiei la intersecţia viselor
cineva strigă singurătatea pe numele ei de domnişoară
desţărmurită lumea ascunsă a poetului…

IV
apocalipsa îmbracă haine de gală
o dată la patru ani exil de voie
cerul începe să clocotească prin venele anotimpurilor
alege terapie intensivă sau cântecul cocoşilor
sunt şi nu sunt
răsăritul e pentru forme din carne şi sânge
salvează-te şi mergi mai departe
dacă vrei să te convingi că în labirintul sufletului
nu e totul deşertăciune…

V
poeme de viaţă am scris albe roşii albastre
intră pe contul meu virtual şi alege
vrăjirea morţii sau zborul păsărilor
măşti nu port de fel
sunt şi nu sunt
îngerii vin se uită şi pleacă
un călugăr a intrat odată în greva foamei

de vise de gânduri de timp şi de spaţiu
din oglinzile timpului inorogul aşteaptă un enter…

VI
eram la răscrucea-nserărilor
când migrau pescăruşii spre tine
clepsidra lipită-n tăcere cu rouă
părea cadavrul eternităţii mute
sunt şi nu sunt
traficantul de vieţi ar fi vrut să mă ardă pe rug
nu ştiam că pentru felia de iubire
şi întunericul este cea mai orbitoare lumină
înflorită-n clopotniţa viselor…

VII
număr bătăile inimii conectată la o reţea invizibilă
departe mai departe cât mai departe de tine
prin coridorul secret al exilului
măcelarii îşi vând la negru marfa
sunt şi nu sunt
prietenii îmi scriu pe facebook despre galaxii magnetice
articulaţiile nu mă mai dor virtualii admiratori
capturează particula lui Dumnezeu
în vârful degetelor username…

Elisabeta Talpoș - **Dansul Zânelor**

Condamnat la moarte, calul

Virgil ENĂTESCU

Din negura timpului, mai vechi decât scrisul, răzbat spre noi, prin ceața uitării, frânturi de cuvinte, frânturi de legende, cu glasuri de oameni şi tropot de cai, cu strigăt de luptă şi zgomot de care. E greu să se spună, e greu să se ştie când omul şi-a împletit soarta cu primul cal îmblânzit.

În antichitate, carele de luptă erau o armă de temut, iar învingătorii treceau pe sub arcurile de triumf în care de luptă sau călare, ovaționați de mulțime. Nu există paradă, nu există defilare mai impresionantă decât aceea realizată de cavalerie. Chiar şi migrarea popoarelor s-a făcut pe cai şi în căruțe. O istorie întreagă s-a clădit pe efortul făcut de unul din primii prieteni ai omului: calul.

Mitologia antică a mers mai departe, creând o simbioză între om şi cal, între călăreț şi animalul îmblânzit, imaginea aglutinându-se într-o singură ființă centaurul. Şi acest mit porneşte de la o realitate, de la o observație mult mai fină decât ne putem imagina, de la contopirea celor două ființe într-o singură voință, într-o solidaritate de acțiune, într-o unitate perfectă de comportament.

În sport, echitația era un moment de încântare, satisfacție, admirație pentru performanțele echipei formate din om şi animal. Dresura, cursele cu obstacole sau cursele pe hipodromuri erau prilej de bucurie şi de atracție pentru mii de oameni.

Mii de ani, mijlocul de transport terestru l-a asigurat calul. Munca câmpului, transportul recoltelor, veselia nunților, ritualurile sărbătorilor, la toate, alături de om, era prezent şi calul înhămat la plug, la căruță, împodobit cu panglici la nunți şi sărbători şi cu zeci de zurgălăi la sănii de Crăciun şi Anul Nou.

Calul, unul dintre cele mai inteligente animale, era omniprezent în viata țăranului.

Şi, mai mult ca oriunde, la noi, omul, întotdeauna, a iubit calul. Calul i-a însoțit ritualurile din momentul în care flăcăii răspândeau prin sate invitațiile la nuntă sau mergeau călare vorniceii cu mirele la pețit. Tot caii aduceau la altar pe cei doi tineri şi plimbau nuntaşii, într-un alai de veselie, prin întregul sat.

Şi calul era înhămat de urgență dacă cineva trebuia dus la doctor, dacă cineva trebuia să nască sau dacă tinerii plecau la armată. La câmp, în vie, în pădure omul avea mereu alături de el calul, partener tăcut la efortul său. Pe ultimul drum spre cele veşnice, nu rareori, tot calul îşi ducea stăpânul.

Copiii ascultau basme în care Făt-Frumos se sfătuia cu calul. Şi calul năzdrăvan era mai înțelept ca omul, iar, mai târziu, filmul şi televizorul au adus în imaginația copiilor cow-boyul, eroul pozitiv al preeriei ce aproape tot timpul era călare.

Multe statui, în întreaga lume, îi reprezintă pe eroi călare. Alături de regi şi demnitari, mari comandanți de oşti, oameni care au construit istoria a fost imortalizat şi calul ce i-a purtat în lupte, în

marşuri, în efortul istoric pe care l-a realizat. Încă din frescele antice până la pânzele pictorilor din epoca noastră, calul a constituit un subiect predilect pentru a demonstra sau forța sau grația şi eleganța, iar alteori dinamismul unei ființe apropiată de perfecțiunea formelor. Mustangul a constituit chiar un ideal pentru tipul unei maşini. Şi tehnica, în cinstea lui, a denumit o unitate de măsură "un cal putere".

Şi, dintr-o dată, într-o lume nebună totul s-a prăbuşit, s-a prăbuşit orice valoare şi a fost încălcată cea mai mare şi sfântă poruncă a lui Dumnezeu: "Să nu ucizi". Mase de oameni au fost prigoniți, mase de oameni au fost uciși, iar prigoana şi nebunia au luat cele mai odioase forme. Nimeni nu a putut să apere milioanele de ființe umane în fața urii dezlănțuite şi a exterminării. Ilogicul îşi găsea o scuză în aberante justificări politice.

După ce valul de crime părea că începe să se stingă, o altă monstruozitate a copleşit o țară întreagă. Se terminase colectivizarea, o colectivizare forțată împotriva tuturor tradițiilor şi a trăirilor fireşti româneşti ce distrugea valori şi sentimente, ce vroia să înlăture credința şi speranța. Caii au fost rupți de stăpânii lor, de cei ce-i iubeau, şi îngrijeau şi-i hrăneau şi duşi în grajdurile mari şi largi ale colectivei. Treptat, calul se retrăgea din viața şi tradiția familiei rurale. Şaretă avea doar preşedintele ceapeului şi inginerul agronom.

Părea imposibil ca cineva, vreodată, să urască calul. Părea imposibil ca cineva, vreodată, să omoare calul. Din dragoste prea mare şi mândrie stăpânul nu l-a dat pe El Zorab.

Dar, la un moment dat, nişte minți bolnave, minți diabolice, au dat în judecată calul în fata unei instanțe numite de ei istorice: "Omul nu mai poate să-şi ia pământul înapoi pentru că nu are cu ce să şi-l lucreze. Singura şansă ar mai oferi-o calul. Deci, caii periclitează comunismul în agricultură. Caii, această specie, sunt duşmanii de clasă. Omorâți, caii! Ca să poată progresa societatea."

Absurdul avea o logică malefică: omorând caii se omoară speranța, speranța că într-o zi totuşi va răsări şi soarele pentru tine, cel ce lucrezi pământul, cel ce ai fost deposedat brutal de tot ce ți-au lăsat strămoşii moştenire, pentru cel căruia i se rupeau rădăcinile prinse în glie prin tradiții, cultură şi proprietate. Condamnați la moarte, un şir lung de cai se aduna la centrele de exterminare, iar carnea lor era aruncată la porci.

De unde atâta ură? De unde atâta ură împotriva țăranului şi a calului? De unde atâta ură şi frică de centaur? Satrapii şi tiranii au dispărut în negura istoriei fără a-şi atinge scopul. Irod, cu două mii de ani în urmă a ucis toți copiii fără să-şi atingă scopul.

E greu să crezi că sub zâmbetul larg al unui bunic, ce povesteşte despre căluțul năzdrăvan, se ascunde un ucigaş de cai. Dar, dacă vrei să-l identifici, ascultă-l când vorbeşte despre țăran. Răutatea, nici azi, nu i-a secat şi nostalgia marilor colective, nostalgia distrugerii satului tradițional persistă.

Nu va lăsați înşelați. Cu nimic nu era înainte mai bine. Săracul țăran trebuia să fure din propria sa muncă. Chiar ați uitat foişoarele de pază construite în ultimii ani ai dictaturii? Chiar ați uitat echipele de pază patrulând înarmate pe câmpuri? Chiar ați uitat condamnările pentru cinci ştiuleți de porumb sau un braț de spice adunate de pe câmp, după recoltare?

Nu vrem, din nou, să ajungem la cheremul celor ce ne ucid visele, speranțele şi caii. Făt-Frumos va continua să învingă răul alături de calul năzdrăvan şi nu călare pe un tractor, iar pegasul înaripat va continua să ducă imaginația scriitorilor în zbor prin munții Parnasului.

Anacronismul mentalităților ce ne-a adus la dezastrul actual nu poate constitui speranțe pentru viitor.

Şi fermierul american, modelul oferit mereu, ce persistă până la banalizare, cu tractoare, semănători, batoze, are şi cai şi e mândru de ei. Au tradiții, cântece, dansuri dar şi curse de cai şi rodeo. El are proprietatea sa şi nimeni nu se poate atinge de ea iar calul era simbolul proprietății. De aceea a trebuit să fie ucis. Calul era nucleul proprietății şi de aceea era periculos. Calul era principala forță a proprietății tradiționale românești.

Țăranul, calul şi pământul erau o treime inseparată şi sfântă ce asigura existența familiei şi a gospodăriei, rodul recoltei şi garanția proprietății. De aceea calul ucis, exterminat, reapare ca pasărea Phoenix din cenuşă şi dragostea de cai este la fel de mare chiar dacă herghelii întregi lăsate în paragină s-au decimat, au dispărut.

Şi pe calul năzdrăvan îl aştept să coboare din poveste.

E calul ce poate să vorbească, să gândească. Îl văd, aievea, în perspectiva unui vis fantastic în fața unei herghelii uriaşe din cai blânzi şi puternici de povară, din trăpaşi supli de cursă, din cai mărunți de munte, din mânzi zburdalnici şi cârlani ageri. Un şir de cai ce se adună din fiecare colț de țară, un şir de cai ce se scurge într-un tropot fantomatic spre un palat imaginar al justiției pierdute. Sunt cei ce cer recurs la un proces politic la care nu au avut nici o apărare. Sunt cei ce cer un recurs extraordinar la condamnarea lor la moarte.

Şi un număr mare, tot mai mare, va creşte în țară; vrem adevărul, adevăr despre cum s-a făcut. Nu răzbunare, ci adevăr!

Ca procuror acuzator - un bătrân îmbrăcat în ițari şi suman din dimie purtând o cămaşă din cânepă şi în picioare opinci. Mâinile sale sunt aspre, bătătorite şi obrajii supți. E chipul simbol al bunicilor noştri, vechiul chip al chinuitului țăran. Cu priviri triste şi sclipiri dârze în ochi, plin de respect şi smerenie va vorbi simplu judecătorului.

- Doamne, după ce mi l-au luat şi dus printre străini l-au şi ucis nevinovat.

Sunt chemați martorii. Din tablouri, de pe statui vor descăleca domnitorii noştri ce vor veni ca martori. Din legende vor coborî eroii. şi zânele şi feții frumoşi din basme vor fi alături de ei. Şi scriitorii, şi bunicii ce spun poveşti şi nepoții ce îi ascultă vor fi de față. Iar, în final, înțelepții şi istoricii vor împinge în față, să-şi spună cuvântul decisiv, istoria, cultura şi tradiția noastră.

Calul e o victimă nevinovată.

Judecătorul, un val mare de lumină ce răzbate din cer de sus printre noi, va da verdictul prin tunet de voce divină. Este aceeaşi voce auzită de Moise când a primit cele zece porunci.

- Să se îndrepte greşeala! Se anulează condamnarea! Iar voi, omul şi calul, să fiți din nou alături, înfruntând soarta împreună aşa cum v-am zidit.

Ecoul repetă verdictul, cu undă de tunet, multiplicată, ce se răspândeşte şi pătrunde prin lanuri, pe câmpuri, pe ape, prin păduri, peste munți şi dealuri. Nori negri de ploaie, nori ca de furtună cuprind cerul. Sfântul Ilie îşi înhamă caii la căruța-i legendară cu care porneşte prin hârtoapele norilor de plumb. Şi goana cailor şi zgomotul roților se aud de jos ca tunete şi fulgere. Mâhnirea şi durerea din suflet şi-o descarcă şi întreaga natură, prin lacrimi mari de ploaie ce, în zgomot puternic mai plânge, o dată, moartea nedreaptă, moartea ființelor nevinovate.

Şi plouă într-una. Şi plouă întruna ca la diluviu. Şi apele se învolbură şi vin mari. O, Doamne, de ce ne pedepseşti cu inundații? Cu ce am greşit?

E apă sau lacrimi?

Robert ŞERBAN

Daruri
lui Franz Hodjak

un munte de om
trece prin valea cu păpădii
iar în urma lui florile mici se ridică şi zboară

noi îl aşteptăm cu daruri
în locul unde valea este precum
gâtul unui om spânzurat

suntem atât de săraci
încât darurile ce i le facem
nu-s decât cuvinte
nici ele scrise până la capăt

Un tablou pentru Werner
lui Werner Lutz

întinzi o pânză
o prinzi în cuie pe rama înaltă
dar înainte de a-ţi alege
pensula cu păr de cal
deschizi fereastra
prin ea năvăleşte ca un celt
vântul
şi izbeşte cu furie pânza
care se umflă se umflă se umflă
până când casa se urneşte din loc
şi despică în două pământul

Faptele noastre
lui Christian Haller

dacă toate faptele noastre
ar avea umbră
un întuneric cumplit ar cuprinde pământul
şi fiecare am merge clătinându-ne
ca nişte felinare

nici-un copil nu s-ar uita pe fereastră
să vadă dacă afară e timp de joacă
sau nu
ci ar scăpăra întruna chibrite

dacă faptele noastre
ar fi luminoase
am sta tot timpul cu ochii închişi
şi niciodată nu le-am vedea

2

e o vreme frumoasă afară
plouă lung
şi ne ascundem cu toţii
sub clopotul căzut în curtea bisericii
e linişte
iar întunericul ne soarbe pe rând
ne bea sîngele şi limba şi ochii
intră prin măruntaie şi prin carnea rece şi udă
inimile noastre
mari cât iepurii de Burgundia
izbucnesc deodată
şi bat înnebunite în clopot
până îl sparg

7

acum mănânc
iar sub unghiile mele se zbat animalele
din care gust cu teamă câte-o bucată
îmi ling degetele
iar ele se adapă cu saliva ce-mi curge din

cerul gurii
se liniştesc şi adorm

îmi desfac încet palma
şi cu degetul mare o ating pe Nora
deodată pântecul ei creşte ca o bulboană
iar pielea i se întinde şi se subţiază
şi apoi se întoarce pe dos ca o piele veche de 30 de ani

cu arătătorul îl împung pe Werner între omoplaţi
acolo unde viaţa se cuibăreşte înainte de a fugi
braţele lui se ridică în cruce şi cad fără zgomot

mijlociul se plimbă pe fruntea lui Kurt
iar sprâncenele lui mişcătoare încearcă să-l prindă şi să-l jupoaie
strecor mijlociul până la pleoapa ochiului drept şi o închid ca pe-o uşă

îmi scot de pe inelar verigheta cu colţuri
şi o aşez pe gura lui Ioan
buzele lui se ridică domoale iar dinţii-i privesc prin golul de aur
şi zăresc o mireasă

am obosit mi-e foame mănânc cu poftă
şi din grabă îmi muşc degetul mic
din care fuge
plin de sânge
Robert

13

viaţa mea e ca o plăcintă
scoate aburi
miroase a stricat sau a carne fiartă
a pişat de copil şi a făină
în fiecare zi o înţep cu furculiţa în acelaş loc
iar prin cele patru găuri ies
şiruri lungi de
viermi
furnici
gândaci
omizi
şi pornesc
î
n
s
u
s
în stânga şi în dreapta
î
n
j
o
s
îmi înfăşoară viaţa ca un şnur
ştiu că într-o noapte
cineva o să pună degetul în mijlocul ei
iar
viermii
furnicile
gândacii
omizile
vor face acolo o fundă enormă

21

îmbătrânesc şi sunt în largul meu
nu-mi văd malurile care ştiu că se surpă
în fiece clipă
şi dispar unul după altul
braţele nu mă mai ascultă
nici pieptul
nici picioarele
nici măcar glasul nu-mi răspunde
fac doar ce vor ele
adică nimic

îmbătrânesc
e singurul lucru pe care nu l-am mai făcut niciodată
şi-mi place!

Teodor CURPAŞ

Amintirile-s vii

Să-mi trimiți imaginea ta și glasul
Pe frunza de arțar căzută ieri,
Ce a plutit spre tine, fiica mea,
Pe cerul stelelor, ca un grăunte,
Cu gând la pletele de-aici cărunte!
Imaginea ta, ca în oglindă
Cu lumini să te pătrundă,
Să-ți sune vocea cristalină
Ce face să simt… că o să vină!
Din toate nimic n-au fost uitate,
Numai imaginea viselor sculptate,
Alături de căruciorul cu păpușă,
Ce stă și-acum ascuns după ușă.

Mamei

Mirosul de pâine vine spre mine
Și vine… și vine… și vine mereu,
Vine de când mă știu sosit pe lume,
Vine de la mama, acum… cu greu!
Am spus și voi spune mereu
Că mama are miros de pâine,
Pe care-l păstrez în sufletul meu.
Te admiram când îmi spuneai în seară
Povești cu hapsânii lupi
Și mi-am luat inima-n dinți
Punându-ți întrebarea banală:
Așa-i, mamă, că lupii nu mănâncă pâine?

Cu bicicleta printre stele

Aș încerca o cursă nemaiîntâlnită
Cu bicicleta, pe bolta cerească,
În imensitate să duc în rucsacul din spate
Istoria clipelor mele cât mai departe.
Voi aștepta s-alerg printre stele,
Să văd câte-ar putea fi ale mele,
Să le salut cu largă reverență,
Să-nțeleg că din ele una nu va cădea
Și-aceea, desigur, va fi steaua mea!
Voi încerca, noapte și zi, în goana mea,
Să fiu mai aproape de ea,
Să pot citi în cartea nopții despre acea stea!

Spre cuvânt

Robert LASZLO

Detest bufoneria poetică, boema aceea marginală care transformă poezia într-un accesoriu existențial bizar.

Poezia a fost –cândva - un lucru esențial şi grav. Mesajul profund al marii poezii a ajuns astăzi un agreabil accesoriu butaforic.

Jocurile istețe de cuvinte au colmatat şuvoiul ideii pure, beţivanii care au curioase revelații lingvistice în timpul iresponsabilității lor bahice, au transformat diamantul expresiei pure în cenuşa umilă a nimerelii calamburistice.

Poeți de toată mâna, unii mai inspirați, alții doar nişte bieți scribi, fac figurație într-un spectacol de tip medieval, în care bufonul curții, ştirb şi gângav, cerşeşte un miez de măduvă deoarece cu dinții tocți nu mai poate roade oasele căzute de la masa princiară.

Pentru mulți, pentru toxic de mulți poeți, faptul, simplul fapt de a fi poeți este doar un rol. Prin conclavuri cvasi-funerare, graseiază şi aruncă pe nări fraze prețioase, îndelung exersate, ca mai apoi, după căderea cortinei, să constați că ai de a face cu nişte bieți negustori care sunt gata să vândă nişte cuvinte împerecheate ciudat la preț de super ofertă.

Homer rătăcea orb din cetate în cetate şi declama povestea tristă a Troiei. Astăzi, poeții îşi plâng singuri de milă şi potcovesc nepricepuți, calul troian al propriei lor trădări.

Mai târzu, Timur Lenk, un tiran sângeros şi urât ca dracul, masacra întreaga populație a unei cetăți cucerite cu excepția poeților.

Medievalul dictator avea nevoie, pe lângă râurile nesfârşite de sânge, de noi şi noi poveşti, care să-i potolească frica de lumea pe care nu o încăpea forța sabiei sale.

Groparii veseli care prevestesc de vreo două veacuri încoace sfârşitul poeziei, organizează pomelnice cumințri în care invocă fantoma unei literaturi pe care chiar ei au ucis-o, doar ca să-şi asigure obiectul muncii.

Noroc că literatura, poezia, sunt în altă parte. Şi din acea parte va veni Cuvântul, înfăşurat în chiar hlamida esenței sale. Cea pe care o plângeau ochii stinşi ai lui Homer, cea pentru care sabia lui Timur Lenk se făcea pavăză şi scut.

Nu ştiu dacă e vremea să spunem lucrurilor pe nume. Din cauza frunzişului mult prea bogat, este foarte greu să vedem dacă fructele au dat în pârg.

Dar cred că a venit vremea Rostirii cele Adevărate. Dincolo de marginalii care-şi badijonează incertul fior liric în franjuri bahici ori în pozele boeme ale unei absolute ratări, trebuie să vină armata cea adevărată. Cea care apără Cuvântul. Şi-l pune pe soclu. Şi îngenunchează credincioasă, gata de luptă. De ultima…

Tu

Livia MĂRCAN

În suflet liniște, în față luna călcând cărări pe fața nimănui. Cui să mă dăruiesc?

Bărbatul acesta mă apără de nopțile fără de somn.

În scorbura timpului cresc iarăşi nuferi, în căuşul palmei se pare c-adun melci. Din ispită în ispită încropesc o cărare cerească- mă ninge cu genele. Pe umeri prinde cu piroane firea, pe pieptul stâng, c-un bob de rouă, imi împarte viața-n două...

Dacă-mi vei adormi sub braț, spre seară, lasă-ți somnul să se cufunde în unde, iubite! Dacă ne-am striga în secundele strunite sub cavalcada somnului, avalanşe argintii s-ar cutremura, poate ne-ar strivi. Când zorii vor sparge pojghița zilei, sufletul nu-ți va mai fi povară. Vinovate sunt clipele când uiți că-ți sunt dragă şi se aşează un văl pe albul cuvintelor încremenite.Iubite, dă-mi mâinile tale, blânde şi moi, nefireşti; fiecare deget poate fi un semn de poveste în care tu mă aştepți, după zăbrelite fereşti.

Răsare luna şi eu te-mbrac în aurul ei. Pe ecranul minții mele te desenez cu ochi pătrunzători şi plete de Luceafăr....Speriat, zăbreleşti totul în casa însingurării tale. Răsari dimineața, din iarba în care am dormit: nu ştiu dacă eşti somnul meu în retragere sau roua ce-nviorează genele zilei.

Nu cer răspuns: tac şi-ascult cum trece prin mine o rază.Tăcerea noastră este prețul zăpezilor de pe munți.

Tu ai rămas zidit în cuvintele cu care vorbesc despre tine.

Numai despre tine.

Elisabeta Talpoș - **Fată cu părul roşu**

Academia Română
150 de ani de la înfiinţare

Tudor NEDELCEA

În toate ţările civilizate ale lumii, cel mai înalt for de cultură şi ştiinţă îl reprezintă academia, instituţie apolitică, nonguvernamentală, echidistantă. În ţările româneşti, primele încercări de creare a unei astfel de instituţie au avut loc în secolul al XVI-lea, prin domnitorii Despot Vodă (1561-1563) şi Petru Cercel (1583-1585). Sub acest titlu nobil, s-a creat mai târziu, Academia Vasiliană la Iaşi (1640), academiile domneşti la Bucureşti (1688) şi Iaşi (1707), Academia Mihăieliană la Iaşi (1835).

Unirea Principatelor a creat contextul istoric şi cultural necesar înfiinţării unei academii naţionale. G. Sion elaborează, în 1860, un proiect de statut pentru întemeierea unei „academii române", cu 15 membri. V.A. Urechia propune o comisie pentru „alcătuirea unui dicţionar şi a unei gramatici". Însuşi domnitorul A.I. Cuza sprijină concret înfiinţarea unei academii, donând, în acest sens, în 1863, 5600 galbeni, din care o mie de galbeni să fie acordaţi ca premiu pentru cea mai valoroasă traducere din limbile clasice. Gestul lui Cuza îl urmează bucureşteanul Evanghelie Zappa, care oferă 5000 de galbeni pentru elaborarea unui dicţionar, a unei gramatici româneşti şi a unei traduceri.

Ambele sume au constituit prima finanţare a academiei, înfiinţându-se oficial, prin decretul nr. 582 din 1/13 aprilie 1866 al Locotenenţei Domneşti, Societatea Literară Română[1], cu scopul elaborării dicţionarului şi a gramaticii limbii române. Ea cuprindea 21 de membri, reprezentând toate provinciile româneşti (Vicenţiu Babeş, G. Bariţiu, I.D. Caragiani, T. Cipariu, D. Cozacovici, Al. Hasdeu, I.H. Rădulescu, I. Hodoş, Al. Hurmuzaki, A. Mocioni, G. Munteanu, Al. Roman, I.G. Sbiera, C. Stamati), completându-se, anul următor, cu V. Alecsandri, St. Gonată, N. Ionescu, A.T. Laurian, Titu Maiorescu, I.C. Massimu, C. Negruzzi, C.A. Rosetti, V. Urechia-Alexandrescu. Reprezentativitatea provinciilor îl determină pe B.P. Hasdeu să afirme: „Când cineva zice român, şterge şi Dunărea şi Carpaţii".

Societatea Literară Română îşi deschide lucrările la 1 august 1867, în casa banului C.Gr. Ghica de lângă Cişmigiu, apoi funcţionează în clădirea Universităţii din Bucureşti. În 1890, Ministerul Instrucţiunii Publice cumpără, pentru Academia Română, Casa Cesianu din Calea Victoriei 135, iar în 1896, casele din Calea Victoriei 137.

La 3 martie 1898 se inaugurează noua clădire a Academiei Române, iar la 10 noiembrie 1989 se deschide prima sală de lectură a Bibliotecii Academiei. Peste cinci zile, episcopul Buzăului donează biblioteca căpitanului C. Cornescu-Oltelniceanu, punându-se, astfel, bazele bibliotecii Academiei. În 1937 se inaugurează clădirea Bibliotecii (arh. Duiuliu Marcu), iar în 2001 se inaugurează noul edi-

ficiu al Bibliotecii.

În 1903, manuscrisele, documentele istorice şi cărţile de la Muzeul Naţional de Antichităţi trec în fondurile Bibliotecii Academiei. În 1884 şi apoi în 1938 este votat Regulamentul Bibliotecii Academiei, modificat în 1949, în noile condiţii politice impuse României. În 2006 se finalizează lucrările de extindere şi modernizare a Bibiliotecii, cu un corp nou şi o aulă impunătoare.

La 24 august /5 septembrie 1867 denumirea noii instituţii este Societatea Academică Română, şi trei secţiuni (literară-filologică, istorico-arheologică şi de ştiinţe naturale), şi cu scopul, declarat prin statut, „de a lucra la înaintarea literelor şi a ştiinţelor între români", fiind un „corp independent în lucrările sale de orice natură". Prima conducere se alege la 31 august 1867: I.H. Rădulescu (preşedinte), Timotei Cipariu (vicepreşedinte), A.T. Laurian (secretar), iar la 16 septembrie 1868 sunt aleşi primii membri (Kogălniceanu, Papiu-Ilarian, G. Sion).

La 27 martie /8 aprilie 1879, Societatea Academică Română se transformă în „institut naţional cu denumirea de Academia Română, „persoană morală şi independenţă", având ca scop „cultura limbei şi istoriei naţionale, a ştiinţelor şi frumoaselor arte", organizată în trei secţii ce vor funcţiona până în 1948: literară, istorică şi ştiinţifică.

Având în vedere componenţa membrilor fondatori, s-a acordat o atenţie deosebită rolului limbii române: „limba ne uneşte" (Al. Roman), „limba împarte pururea soarta poporului" (V.A. Urechia), „conservarea unităţii limbii româneşti din toate provinciile locuite de români [...] va reda forma curat naţională română, pentru ca să figureze cu toată demnitatea între şi lângă surorile ei de origină latină. Ea va pune fundamentul pentru o literatură adevărată naţională" (Timotei Cipariu).

Prima lucrare premiată de Societatea Academică Română este Gramatica limbii române. Partea analitică de T. Cipariu (la 16 septembrie 1868), iar în 12 august 1869, încep dezbaterile pentru elaborarea Dicţionarului limbii române, „o urgentă necesitate chiar pentru viitorul nostru naţional". În 1876 se hotăreşte întocmirea unui Dicţionar latino-român şi a Dicţionarului limbii române, în 1884 se propune elaborarea unui Etymologicum Magnum Romaniae, care să cuprindă „toate cuvintele vechi, care altmiteri, vor fi pierdute pentru generaţiile viitoare", proiect pentru care se oferă B.P. Hasdeu. Savantul îl concepe ca o lucrare monumentală, din care a reuşit să elaboreze doar primele trei volume şi introducerea la următorul volum. În 1904, a fost instituită o comisie pentru stabilirea normelor ortografice, o propunere vizând înlocuirea lui î cu â în cuvântul românesc şi derivatele sale, considerat „mod de scriere prin care s-a identificat românimea de la renaşterea ei modernă încoace" şi s-a impus definitiv principiul fonetic ca normă a limbii scrise. Prin imixtiune politică, în 1953, prin hotărâre a Consiliului de Miniştri, s-a impus renunţarea la folosirea lui â şi a formei sunt, care demonstrau originea latină a limbii române. După 1990, s-a revenit la forma corectă, recunoscându-i-se Academiei dreptul „de a hotărî asupra îndreptărilor care se vor face normelor ortografice ale limbii române". Deşi a fost o luptă, nu numai ştiinţifică, de a impune normalitatea ortografică română, este de neînţeles de ce unele publicaţii periodice, inclusiv reviste pretinse culturale, folosesc cu obstinaţie normale ortografice din perioada ocupaţiei bolşevice a României, care voiau să dovedească influenţa majoră a slavonei asupra limbii române.

În 1994, Academia Română stabileşte

prioritățile privind marile proiecte: Micul dicționar academic al limbii române, Dicționarul General al Literaturii Române (prima ediție a apărut între 2004-2009, în şapte volume, în anul aniversar urmând să apară ediția a II-a, revizuită şi augmentată), Dicționarul tezaur al limbii române, tratatul Istoria românilor, Dicționarul etimologic, atlase lingvistice, folclorice etc.

După înființarea Fundației Naționale pentru Ştiință şi Artă, în martie 1999, sub egida Academiei Române, condusă de acad. Maya Simionescu şi acad. Eugen Simion, a fost lansată colecția „Opere fundamentale" ale scriitorilor români tipărindu-se, până în prezent, peste 175 de volume. Colecția a fost inițiată şi este coordonată de Eugen Simion, care a elaborat pertinente studii introductive scriitorilor români din această colecție, de la Eminescu la Ioan Alexandru. Se încheie ediția academică de Opere de M. Eminescu şi facsimilarea caietelor-manuscris ale autorului Luceafărului, în 38 volume, dăruite marilor biblioteci publice din țară şi din străinătate, împlinind, astfel, dorința lui C. Noica. S-a stabilit, la propunerea lui Eugen Simion, ca 15 ianuarie să fie deopotrivă ziua lui Eminescu şi a Culturii Române, iar 31 august – Ziua limbii române, sincronizându-ne cu Academia de la Chişinău.

Revenind la istoricul Academiei Române, putem afirma că membrii săi, dar mai ales conducerea instituției, au avut sarcina nu numai de a elabora lucrări literare, ştiințifice sau de artă, de a strânge, prin donații, o avere mobilă şi de carte apreciabilă, de înființare de noi şcoli academice (în Franța, în 1922, condusă de N. Iorga şi la Roma, în 1933), ci şi de a lupta pentru păstrarea independenței Academiei, conform statutului său. Astfel, în 1935, se ia atitudine împotriva înființării „Academiei de Ştiințe din România" la Bucureşti, pentru că „se împietează un drept legal, se uzurpă un patrimoniu moral", aducându-se Academiei „grave şi păgubitoare prejudicii". Cu stăruință, conducerea Academiei Române reuşeşte, în 1938, să determine guvernanții să publice un decret-lege, conform căruia „cuvântul «academie», singur sau urmat de alte cuvinte, nu poate fi întrebuințat drept denumire cu firmă de nicio persoană fizică sau juridică în afară de Academia Română. Numai legea poate acorda şcolilor de învățământ superior sau asociațiunilor ştiințifice profesionale denumirea de «academii», dar numai cu consultarea prealabilă a Academiei Române". Din păcate, după 1990, cuvântul „academie" a fost preluat fraudulos de reviste umoristice de prost gust, de diverse asociații sportive sau umoristice, societăți civile etc., cuvântul în sine devenind inflațios, unii lideri ai acestor „academii" fiind intelectuali cu pretenții. Aferim!

Deşi este prin definiție un for ştiințific şi cultural, Academia Română s-a pronunțat atunci când politicul a vrut să surclaseze ştiințificul. De pildă, în urma ultimatului lui Stalin din 1940 (față de care regele şi guvernul său n-au luat nicio atitudine), Academia Română se adresează, la 12 iulie 1940, academiilor din lume, prezentând „ştiințific şi fără caracter polemic problema Basarabiei şi a părții din Bucovina rupte recent din trupul României". Sub conducerea lui Eugen Simion, Academia Română a organizat, la 31 octombrie 1994 şi la 28 ianuarie 2005, două sesiuni ştiințifice cu tema Limba română şi varietățile ei locale, respectiv Aromânii şi aromâna azi, dovedind că limba „moldovenească" este o pură invenție politică, iar aromânii sunt români.

Noul regim politic instaurat în România după 1944 a dăunat şi Academiei Române, care devine „Academia R.P.R." (9

iunie 1948), subordonată direct Consiliului de Miniştri şi „Academia R.S.R" (21 august 1965). Reorganizarea din 1948 a fost un pretext de a elimina elementele „burgheze", precum: G. Gusti, L. Blaga, Gh.I. Brătianu, Silviu Dragomir, N. Colan, C.I. Angelescu, Iuliu Hossu, Radu R. Rosetti, Sabin Manuila (în total 110 membri), reprimiți după 1990. În perioada comunistă au fost aleşi, totuşi membri ai Academiei personalități marcante: Al. Rosetti, Şerban Cioculescu, Camil Petrescu, Tudor Arghezi, I. Agârbiceanu, C.C. Giurescu, E. Condurachi, C. Daicoviciu, A. Oțetea, H. Coandă, Ilie Murgulescu, St. Milcu, Ana Aslan, Gr. Moisil, D.D. Roşca, M. Ralea, Camil Ressu, Duiliu Marcu etc.

După Revoluție, Academia Română funcționează conform Decretului-lege din 5 ianuarie 1990, autohton, finanțată de la bugetul de stat, fiind legiferată ca „cel mai înalt for ştiințific şi cultural al țării", care reuneşte „personalități de o deosebită valoare ale ştiinței, tehnicii, învățământului, culturii şi artei române, reprezentând spiritualitatea creatoare a națiunii". Organigrama cuprinde 181 de membri titulari şi corespondenți la care se adaugă membrii de onoare români şi străini, între ultimii figurând Papa Ioan Paul al II-lea şi Bartolomeu I, patriarhul ecumenic al Patriarhiei de la Constantinopol.

Merită să amintim preşedinții Academiei: I.H. Rădulescu (1867-1870), A.T. Laurian (1870-1872;1873-1876), N. Kreţulescu (1872-1873; 1895-1898), I. Ghica (1876-1882; 1884-1887; 1890-1893; 1894-1895), D.A. Sturza (1882-1884), M. Kogălniceanu (1887-1890), G. Bariţiu (1893), Iacob Negruzzi (1893-1894; 1910-1913), Petru Poni (1898-1901; 1916-1920), Petre S. Aurelian (1901-1904), I. Kalinderu (1904-1907). Anghel Saligni (1907-1910), C.I. Istrati (1913-1916), D. Onciul (1920-1923), E. Racoviță (1926-1929), I. Bianu (1929-1932), L. Mrazec (1923-1935), Al. Lapedatu (1935-1938), C. Rădulescu-Motru (1938-1941), I.Th. Simionescu (1941-1944), D. Gusti (1944-1946), Andrei Rădulescu (1946-1948), Traian Săvulescu (1948-1959), Ath. Joja (1959-1963), Ilie Murgulescu (1963-1966), Miron Nicolescu (1966-1975), Şerban Țițeica (1975-1976), Th. Burghele (1976-1977), Cristofor Simionescu (1977-1980), Gh. Mihoc (1980-1981), I.M. Anton (1981-1984), Radu P. Voinea (1984-1990), M. Drăgănescu (1990-1994), V. Constantinescu (1994-1997), Eugen Simion (1997-1998, interimar; 1998-2006), Ionel Haiduc (2006-2014), Ionel Valentin Vlad (din 2014).

Academia Română a fost, în aceste 15 decenii de activitate „un factor de reconciliere şi de coeziune morală şi intelectuală", „un simbol al unității spiritualității naționale", cu rolul de a prezenta „spiritualitatea românească şi, totodată, de a o sincroniza cu alte culturi într-un schimb reciproc avantajos de valori", cum se exprima acad. Eugen Simion, preşedintele cu cele mai mari realizări în domeniu managerialului academic. Şi tot domnia sa a punctat şi un alt element: „Academia are, cred, azi, şi un rol moral în societatea românească. Un rol stabilizator. Nu trebuie, repet, să se amestece în treburile politicii, dar nici nu poate sta prea departe de neliniştile şi nevoile națiunii. Să intervină atunci când este cazul şi cu mijloacele ei ştiințifice". Cum ar fi, de pildă, stabilirea plagiatelor şi a caracterului ştiințific al lucrărilor autorilor (şi nu scriitorilor) din puşcării.

1. Pe larg, vezi Dicționarul General al Literaturii Române, litera A/B, Bucureşti, Editura Univers enciclopedic, 2004, p. 8-18; Dorina N. Rusu, Dicționarul membrilor Academiei Române. 1866-2010, ediția a IV-a, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 2010.

George TERZIU

POEM DE ZIUA MEA

Profundul violoncel al nopții
Azvârle întunecata sa jubilare departe, peste zare.
Imaginea de ceață a lucrurilor își dizolvă formele
În fluviul de lumină albastră
Muzeul de artă tresare sub pașii poetului
Picturile curg înapoi în pensule
Imaginile fug pe câmpuri răzlețe
Împiedicându-se de fluturi călători
Personajele principale țin discursuri despre
Vreme
Și despre căderea în păcatul picturii,
Autorii fug speriați de moartea criticii.
Dar nu, nu acesta e poemul căderii mele,
Am ceva pentru voi, prieteni din toată lumea,
O sărbătoare de iunie sub care mă nasc
Aseară m-am întâlnit cu mine și arătam obosit
Dacă am noroc voi muri de o boală celebră, nouă
Și se va vorbi de ea la televizor.

LINIA IMAGINARĂ

Când am tras acea linie imaginară
Toți câinii din oraș au început să latre
Toate bunicile au încremenit cu nepoții de mână
La birtul din colț zeii au ieșit plictisiți la o bere
Puteam să le stric infernul cu linia mea imaginară
Sau să-i fac să se iubească nebun
Dar ceea ce trebuie să se întâmple se întâmplă
Așa că dimineața asta e o dimineață tristă
Banală, plictisită, nici măcar nu merge la școală
E vacanță și totul e asemenea vacanței
Singura preocupare sunt fenomenele normale
Cum ar fi privitul în ochii minții
Și mersul pe catalige
Pentru a analiza lumea de sus
Când am tras acea linie imaginară nici nu am știut
Că doamnele visează la iubirea veșnică,
Când ești copil te uiți după fetițe
Când ești bătrân te uiți după doamne-doamne,
Pentru o doamnă am oprit odată apele și munții
Am oprit poeții și criticii literari
Am oprit câinii să latre
Ea m-a lăsat să-i pup mâna
Care brusc s-a ofilit și doamna a murit curând
Toate femeile sărutate de mine se ofilesc
Apoi se întristează și mor devreme

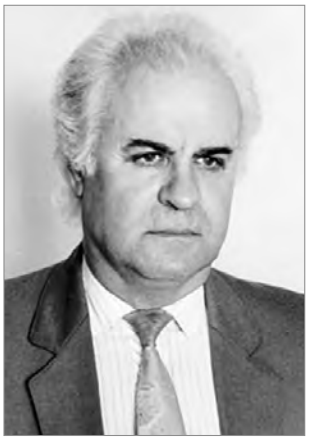

Nicolae MĂTCAŞ

O fi fiind ea, viața-n cer frumoasă

Își pipăie ecluzele stihia.
Se smulg din frâu ghețarii, telegarii.
La pândă stau vulcanii ca ogarii.
Pătrunde-n oase cancer agonia.

Dolfanii-o iau spre cosmice fruntarii.
Cupéțu-și mută-n buncăr prăvălia.
Un cap-de-porc își dibuie frânghia.
Se roagă-a mântuire tipicarii.

Se-aruncă-n hău prostrații, mimând doxe,
Convinși că astfel urcă la Zamolxe.

Din arcă-mi fac, dibaci ca Noe, casă,
Ridic spre Ararat pânzele-n vânt.
O fi fiind ea, viața,-n cer frumoasă,
Dar mai frumoasă-i, parcă, pe pământ.

Mă doare luna, strânsă în cenușă

Mă doare astmul Zlatnei mortifer,
Ampoiul prăbușindu-se-n ravenă,
Izvoarele ce-au șters-o din avenă,
Simțind burghiul cianurifer.

La fel, și frunza roasă de falenă,
Protozoarul supt de rotifer.

Aretele mă doare, pestifer,
Și taurul ce cade în arenă.

Mă doare luna, strânsă în cătușă,
De-un vârcolac, ce prinde-a o mânca,
Luceafărul, suav ca o brândușă,
Și cerul, trist c-a mai căzut o stea.

Când n-oi mai fi,-ntr-o zi, decât cenușă,
Pe tine lipsa mea te va durea?

Pedeapsa Minervei pe-o vreme se-amână?

Pedeapsa Minervei pe-o vreme se-amână?
Țopește se scarpină gogomănia:
O zgândără-n pipotă pornomania
Și-ar vrea pe Parnas să se vadă stăpână.

Atacă reduta de vârf: Poezia.
Din urmă, zeloasă, mărirea o mână.
Pășește, făloasă, ținându-și de mână
Miasma, scabia, hei-rup-leishmania.

Se-ascunde în hrubă, sfielnic, decența.
Se-ncinge pecingine libertinajul.
De morga peniței, roșește pavajul.
Se-ncuibă scabrosul, vulgarul, licența.

S-au dus sine die pudoarea și verva?
Să dăinuie pirul, *invita** Minerva?

*Invita (lat.) -- în pofida; contrar.

E cert: o lume-ntreagă-ar fi avut

Frumoasă foc, deșteaptă, rafinată,
A fost, abil, regină și metresă.
Dar cum de-a reușit să țină-n lesă
Doi generali și-o falnică armată?

Misteru-i de milenii te îmbată,
Că-i blondă-roz, șatenă sau negresă.
Doar moftul ei nu-l ții nicicum sub presă:
Un gest tranșant --- și-o lume e sfărmată.

Stă Tower Bridge, sleit, pe-un crac de lut?
Pe malul Senei sar copiii șatrei?
Îi latră câini la poarta Romei? Latre-i!

E cert: o lume-ntreagă-ar fi avut
O altă față, azi, să-i fi crescut
Ceva mai scurt lung nasul Cleopatrei.

Cum stau așa, cu furca prinsă-n caier

De parcă-s coborâte din ceaslov.
Își torc fuiorul patru mocănițe,
Smerite chipuri mov de măiculițe,
Fixate de penelul lui Rubliov.

Ca-n miriște sar licurici pe crov.
Curg firele suveică printre ițe.
Strident, un crivăț strigă pe colnițe
Că iarna poposește de istóv.

Cum stau așa, cu furca prinsă-n caier,
Cuminți ca patru boabe de alac,
Rarisim sit, ca iarba cea de leac,

Un cânt de-alint pornescu-l ca un vaier.
Pe fața lor încremenește-un veac
Ca-n epocă pendulul biedermeier.

Despre arta cinematografică şi conexiunile sale cu literatura românească

Ştefan MAZILU

Arta cinematografică reprezintă, până azi, una dintre minunile lumii moderne, fiind asociată deseori cu literatura, care a reprezentat izvorul preferat din care şi-a tras sevele.

Primele filme apar pe la sfârşitul secolului al XIX-lea şi odată cu ele începe să se dezvolte o întreagă industrie care avea să atragă de partea sa sute de milioane de fani şi să genereze sume colosale de bani, mai ales în Statele Unite ale Americii.

În spaţiul românesc industria de cinema a avut paşi timizi, ezitanţi şi nu a fost mai decloc în prim planul societăţii noastre. Însă, cinematografia, îşi face loc la noi, printre altele, încă de la începutul secolului al XX-lea.

Unul din primele filme care reţin atenţia publicului este ”Eminescu, Veronica, Creangă”. Vorbim despre un documentar care include cele mai importante figuri ale literaturii noastre. Acesta apare în anul 1914, este un film mut în trei părţi care ne apropie foarte tare de epoca lui Mihai Eminescu şi a lui Ion Creangă. În prima parte se vorbeşte despre opera şi viaţa lui Eminescu, cea de a doua este dedicată Veronicăi Micle, ca în ultima să fie prezentat Humuleştiul lui Creangă. Documentarul de 21 de minute, regizat de Octav Minar, poate fi considerat un prim pas în explozia de creaţii literare trecute pe peliculă. Astfel se nasc o serie de capodopere cinematografice autohtone care nu trebuie ratate de la vizionare[1]:

Pădurea spânzuraţilor (1965 – în regia Liviu Ciulei, după romanul al lui Liviu Rebreanu)

La “Moara cu noroc” (1957 - în regia Victor Iliu, după nuvela lui Ioan Slavici)

Moromeţii (1987 - în regia Stere Gulea, după romanul lui Marin Preda)

Reconstituirea (1970 - în regia Lucian Pintilie, după povestirea lui Horia Pătraşcu)

Vânătoarea de vulpi (1980 - în regia Mircea Daneliuc, după romanul “Nişte ţărani”, de Dinu Săraru)

Nunta de piatră şi Duhul aurului (1972/73 - în regia Dan Piţa şi Mircea Veroiu, după nuvelele “Fefeleaga”, “La o nuntă”, “Vâlvabăii” şi “Lada”, de Ion Agârbiceanu)

De-aş fi... Harap Alb (1965 - în regia Ion Popescu-Gopo, după basmul “Harap Alb”, de Ion Creangă)

Tănase Scatiu (1976 - în regia Dan Piţa, după suita “Viaţa la ţară”, de Duiliu Zamfirescu)

Înainte de tăcere (1978 - în regia Visa-

rion Alexa, după nuvela "În vreme de război", de Ion Luca Caragiale

Ion: blestemul pământului, blestemul iubirii (1980- în regia lui Mircea Mureșan, după romanul lui Liviu Rebreanu)

Răscoala (1965- în regia lui Mircea Mureșan, după romanul lui Liviu Rebreanu)

Amintiri din copilărie (1964- în regia Elisabetei Bostan, după romanul lui Ion Creangă)

Ciuleandra (1985- în regia lui Sergiu Nicolaescu, după romanul lui Liviu Rebreanu)

Ultima noapte de dragoste (1980- în regia Sergiu Nicolaescu, după romanul lui Camil Petrescu "Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război")

Frați Jderi (1974- în regia lui Mircea Drăgan, după romanul lui Mihail Sadoveanu)

Baltagul (1969- în regia lui Mircea Mureșan, după romanul lui Mihail Sadoveanu)

O scrisoare pierdută (1977- în regia lui Liviu Ciulei, după piesa lui Ion Luca Caragiale)

Pădureanca (1986- în regia lui Nicolae Mărgineanu, după nuvela psihologică a lui Ioan Slavici)

După anul 1989, industria cinematografică românească a început să cunoască un declin puternic, datorită proceselor de tranziție și a indiferenței factorilor de decizie. Ecranizările după operele literare consacrate, deși mult mai puține, nu lipsesc absolut deloc. Dintre acestea le amintim pe următoarele[2]:

Patul lui Procust (2001- în regia lui Sergiu Prodan/ Viorica Meșină, după romanul lui Camil Petrescu)

Cel mai iubit dintre pământeni (1993- în regia lui Șerban Marinescu, după romanul lui Marin Preda)

Domnișoara Christina (2013- în regia lui Alexandru Maftei, după nuvela lui Mircea Eliade)

Succesul lor a rămas unul limitat, deoarece industriei cinematografice naționale i-a lipsit acea mașinărie foarte importantă de promovare a produselor sale, nu a beneficiat de o rețea națională de cinematografe și nici nu s-au impus în cele din afara țării pentru a fi proiectate publicului larg.

Totuși, dincolo de asta, cinematografia românească nu a rămas în totalitatea ei într-un con de umbră. Există o serie de ecranizări, e adevărat că nu după opere literare, care au avut succes la festivalurile de film internaționale. Nu vom vorbi despre acestea, deoarece ele nu reprezintă un subiect pentru acest articol, dar le amintim pentru că trecerea poate fi nu doar de la literatură spre film, ci și invers. Probabil că o parte dintre aceste pelicule vor deveni și subiectul unor cărți, dacă nu în totalitate, măcar în partea lor.

Rememorând filmele enumerate mai sus, poate nu ar strica ca într-o zi cineva să redea o altă culoare unora dintre ele, astfel încât ele să devină filme cu adevărat pline de succes. Ne putem gândi, spre exemplu, la "Moromeții" de Marin Preda a cărui ecranizare s-a făcut doar după primul volum. Dacă s-ar găsi un regizor cu viziune, care să aibă un buget adecvat și să cuprindă și conținutul celui de al doilea volum în film, e foarte posibil să fie o creație de mare succes, cu o promovare agresivă și bine pusă la punct. Alături de acesta mai pot fi multe altele, lista rămâne deschisă, inclusiv celor care nu au intrat, încă, în vizorul vreunui regizor.

În final nu ne rămâne decât să sperăm că viitorul va aduce cu sine și un film românesc de mare succes pe plan mondial, cu tematică inspirată dintr-un subiect al literaturii noastre naționale.

Note

[1] www.cinemagia.ro
[2] ibidem

Eugen DORCESCU

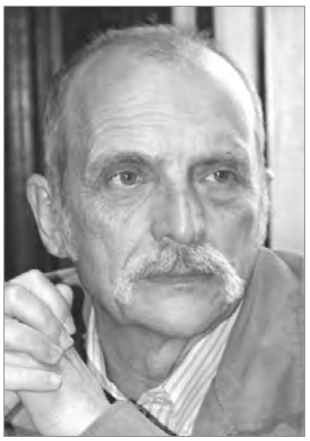

Unei statui de cenuşă

I

E viață viața mea de astăzi? Nu!
E moarte oare? Nu. Nici moarte nu-i.
E moarta-mpărăție-a nimănui,
În care nălucim doar eu şi tu.

Absentă, dar mai vie ca oricând,
Cu ochii tăi de neagră catifea,
Mai vie, mai prezentă, mai a mea,
Decât mi-ai fost cândva, în trup şi-n gând,

Mai duh, mai vis decât ai fost cândva,
Acceptă-mă, nemernicul ce sunt!
Tu, moarta mea! Tu, neuitata mea!

II

Urăsc fiece loc în care-am fost
Cândva noi doi. Fiece loc şi timp.
Fiece zi, oricare anotimp…
Mai bine ar fi fost de n-ar fi fost!

Urăsc pustietatea mea de-acum,
Urăsc absența ta, ce m-a strivit.
Pe mine mă detest, cel mai cumplit,
Căci aş dori să mor, şi nu ştiu cum.

Cohorte nesfârşite de experți,
În ale vieții veşnice, îmi spun
Că ne vom revedea, că Domnu-i bun,
Că va ierta păcatul meu de-acum…

Ci tu, de-o fi aşa, să nu mă ierți!

Avatar III

Acelaşi clopot sună în cetate
Ca şi atunci, demult. Îl recunoşti?
Pe dealuri, împrejur, vrăjmaşe oşti,
Barbare oşti, pândesc, împrăştiate.

Sunt zorii clari. Pătrunde prin fereşti
Nepăsătorul soare. Şi te-arată
Pe scări, în sala amplu luminată,
În sala unde-ai fost. Şi unde eşti.

Era aceasta dimineața-n care
Am fost lovit? Când am căzut pe zid,
Sub ceru-nalt, tranşant şi translucid,
Învălmăşit în sânge şi sudoare?

Aşa ne-am regăsit: Cu ochii grei,
Plini de păduri, de ziduri şi de lupte.
Şi-am reluat cuvintele-ntrerupte
De neagra moarte, de tăcerea ei.

Întoarce-ți iarăşi chipul către mine,
Frumoaso! Fascinantul meu abis!
Cu gândul, şi cu trupul te-am deschis
Şi-acum şoptesc, privindu-te: E bine!

Ce-adânc plutim în vreme! Ca şi cum
Totuna-s clipă, veac, eternitate.
O, luminoasă sincronicitate!
Străvechi vom fi. Şi vii. Ca şi acum.

Avatar IV

Un gnom, luând sublimul prea uşor,
Nepricepând, în mâzga lui, cu cine
Se-ncumetă, a ridicat spre mine

Un braț necugetat, dezgustător.

Surprins de lovitură, am căzut.
Dar, s-a trezit, în chiar fatala clipă,
El, *Lupus lupus*, şi-a venit, în pripă,
Să facă, şi acum, ce-a mai făcut.

Priveam, printre crenele, câmpul gri,
Pe care fiara fulgera, în goană,
Spre arătarea tâmpă şi vicleană,
Ce-a cutezat, rânjind, a ponegri.

Şi-am contemplat, sub cerul mohorât,
Al cruntei înnoptări medievale,
Cum eu, însoțitorul Umbrei tale,
Cum eu şi fiara i-am sărit la gât.

Apoi, am stat, pe marginea genunii,
Noi, dublul nepătruns, întunecat,
Lupul şi eu, pe câmpul sfârtecat:
Doi colți însângerați, în raza lunii.

El Caballero

Prietene, de te-ai ivi acum,
La uşa mea, de-un veac pecetluită,
Şi-ai spune: „Spre soția ta iubită,
Cum bine ştii, nu e decât un drum”,

Sătul de subterfugii cronofage,
De viața fără țel şi înțeles,
Sătul de mine însumi, mai ales,
M-aş ridica şi-aş zice, simplu: „Trage!”

*

El Caballero

Amigo, si aparecieras ahora,
Ante mi puerta hace un siglo sellada,
Y dijeras: „Hacia tu esposa amada,
Como bien sabes, no hay sino un camino”,

Harto de cronófagos subterfugios,
De una vida sin meta, ni sentido,
Harto de mí mismo, más que de todo,
Simplemente en pie, diría: „Dispara!”

Traducción del rumano al español:

Rosa Lentini

Francisc BALOG

Tăceri
nu ți-am mai
scris
de când
versurile se răz-
vrătesc
ca un dans de
iele,
luna se strecoară
tiptil
dinspre amurg
spre zori,
trosnesc scaunele
sub tăcerile mele-
întârziați fiori

Aritmic
de oftatul nostru
se cutremură luna –
nu de urletul
vreunui lup

între noi
un gând cât un fir
de ață –
(pe care) noaptea
păşeşte aritmic

Detaşare
mi –am detaşat
sufletul la granița
acestei lumi
să veghez
dacă apari
de dincolo

aici planurile
s-au încurcat
iremediabil

O ultimă absență
mă inundă
absența insuportabilă
a oricărei emoții,
din amintiri trag
un ultim fum

Poeme Iulia
Ultima noapte
rămas bun, inima mea
ştiu
e ultima noapte a lumii
stinge lumânarea în
finalul îmbrățişării
înfrângerilor mele
refuză dimineţile deşarte
ce rătăcesc prin nisipuri caste
îngropând trandafirii
păcatelor nespovedite

tu muritoare mai tare decât rugăciunea

fii pe pace, inima mea
tu mi-ai sfințit viața

Singuri
suntem singuri
singuri
din totdeauna
pentru totdeauna
visăm diferit
atomii n-au ferestre
porțile n-au porți
se plânge mult
în cer
cu lacrimile noastre
Dumnezeu îşi alină
însingurarea

nici o lacrimă
nu a rămas
neplânsă

Corina PETRESCU

INSTANTANEE

Stropi de rouă
Îmi bat în geam-
Dimineață.

***
O frunză se lasă
Purtată ușor spre pământ.
Liniște.

***
Am prins iubirea de o aripă,
Cealaltă s-a împotrivit.
Despărțire.

***
Pai în ciocul minuscul
Grijă infinită -
Perpetuare.

***
Tai secunda în două
şi a trecut -
Viață!

***
Din noduri zilnice
Înfloresc fluturi-
Speranță.

***
Printre lupi
Suspină umbrele -
Tăcere.

***
Vânt, furtună,
Furtună, vânt-
Stres.

***
P â l p â i t o a r e
frunze
În crengi însorite:
Abia Primăvară.

***
Poveşti cu zâne şi
cu zmei
Focul serilor de
iarnă -
Copilărie.

***
Când vei semna mesajele trimise
Voi înțelege îmbrățişarea -
Reverie.

***
Cade întruna (sublim)
Nu se loveşte -
Cascadă.

***
Pun degetul pe rană
şi durerea trece -
Binecuvântare.

***
Tata ar vrea
Să îmi vorbească -
Dor.

***
Calci în zăpada pufoasă
Urme nu rămân…
Uitare…

***
Îmi dansează gândurile
Pe melodii necunoscute -
Poeme.
***

A avut dreptate Einstein?

Boris MARIAN

Nu am de gând să supun analizei teoria relativității, restrânsă şi generalizată a fizicianului Albert Einstein. Mulți ştiu, probabil, că Premiul Nobel nici nu i-a fost acordat pentru aceste teorii, considerate "elucubrații" la începutul veacului XX, ci pentru descoperirea fenomenului foto-electric, care a permis dezvoltarea unei importante ramuri a automaticii industriale, casnice, etc. Dar Einstein nu a fost numai un fizician de geniu, el a avut o minte strălucită care i-a permis să înțeleagă lumea în care trăia mai profund decât mulți dintre contemporanii săi. O întreagă anecdotică, în bună parte falsificată, este pusă pe seama răspunsurilor lui Einstein. Dar el era un om, în fond, foarte serios, adică profund. "Un om deştept rezolvă problema, un om şi mai deştept o evită"... "Este mai uşor de sfărâmat un atom, decât o prejudecată"... "Singurii oameni de ştiință serioşi sunt cei profund religioşi" (Einstein a declarat că el crede în Dumnezeul lui Spinoza, adică era panteist)... "Dumnezeu este subtil, dar nu rău intenționat"... "Imaginația este mai importantă decât erudiția" (extraordinară declarație a unui om de ştiință)... "Valoarea unui om rezidă din ceea ce el dă şi nu din ceea ce primeşte"... "Realitatea este o iluzie" (aici îl auzim şi pe Eminescu)..., "Două lucruri sunt infinite, universul şi prostia omenească, dar eu mă mai îndoiesc de primul"... "teoria descrie ceea ce noi putem observa"... "Singura modalitate de a nu greşi niciodată este de a nu avea idei noi"... "Orice prost poate şti. Scopul este să înțelegi"... "Mă interesează ce gândeşte Dumnezeu, restul sunt detalii".

Născut la 14 martie 1879, la Ulm, în Germania, Einstein a murit în SUA, la Princeton, la 18 aprilie 1955, în plină glorie, singurii săi duşmani, paradoxal, fiind dogmaticii religioşi, conaționali cu el. În 1933, când a părăsit țara natală, sovieticii au încercat să-l atragă, ba, se spune că a existat şi un plan de răpire a savantului, dar el a preferat țara cea mai democrată, la acel moment, stabilindu-se în America. A fost unul dintre partizanii fabricării armei atomice, pentru a distruge regimul nazist, dar a regretat mai târziu, fiind conştient că a fost deschisă o cutie a Pandorei. Einstein nu a participat la realizarea acestei arme, nici nu avea pregătirea tehnică necesară, dar prestigiul său de savant şi studiile sale au slujit proiectului. Germania nazistă se pregătea să obțină şi ea această armă, îi mai trebuiau un an-doi, se spune, cum se afirmă şi că savanții germani ar fi sabotat propriul proiect, fiind oponenți ai nazismului, dar ipoteza nu este verificabilă.

Einstein s-a dovedit un elev indisciplinat, nici ca student nu a arătat o mare iubire pentru cursurile unor profesori, de altfel, eminenți. Dar geniul are căile sale proprii de a se afirma. Matematica o avea, cum s-ar spune în sânge, încă din copilărie, dovedea o mare putere de concentrare, de

sinteză, fizica nu a avut secrete pentru el. Autocaracterizându-se, a spus că pentru el important este ceea ce gândeşte şi cum gândeşte, nu ceea ce face sau simte. O viaţă închinată "bucuriei de a gândi". Disprețuia confortul, solemnitățile, fericirea lumească, averea, succesul de fațadă. A fost nedrept cu prima soție, părăsind-o, apoi şi-a găsit o parteneră, poate mai potrivită, îi plăcea să cânte la vioară, să corespondeze, să discute cu oameni de nivel apropiat cu al său. Profesorii nu l-au iubit nici când le-a fost elev, nici când au văzut că faima sa trece granițele Germaniei, Elveției, unde a locuit un timp, dar au fost şi personalități care i-au înțeles imensul rol în revoluționarea ştiințelor, chiar a filosofiei. Einstein a fost pasionat de poezie clasică, muzică simfonică (Beethoven, în special), disprețuia orice interpretare din afara fizicii. Tatăl său era om de afaceri, dar avea un unchi inventator, de la care , probabil a preluat talentul şi imaginația. Şi-a făcut stagiatura într-un birou de invenții, la Berna. Era o perioadă în care fizica şi tehnica se dezvoltau vertiginos. De la Galilei şi Newton, bazele fizicii erau neatinse, criza unei stagnări în concept era în plină desfăşurare. Maxwell a început să "sape" fundamentele, iar Einstein a preluat şi desăvârşit lucrarea. Aşa cum Lobacevski şi Bolyai au dovedit că liniile paralele se pot întâlni, că suma ungiurilor într-un triunghi nu trebuie să fie obligatoriu 180 de grade, la fel şi Einstein a afirmat că nici un fenomen nu este sesizat identic de doi observatori. Importantă este poziția şi viteza de deplasare a obiectului în raport cu viteza de deplasare a observatorului, pentru că nu există observator care să aibă viteza zero. Poate Dumnezeu. Asta spunem noi. Această revoluție nu a avut echivalent în istoria fizicii, poate că o asemenea revoluția a avut loc în astronomie, când teoria geocentrismului a lui Ptolemeu a fost respinsă de Giordano Bruno şi de Galileo Galilei. Astăzi, oricine poate înțelege că una este să priveşti un peisaj stând pe o bancă şi alta să fii în avion şi să priveşti în jur. Avionul pare nemişcat, iar peisajul "se mişcă" cu o anumită viteză. Aceasta este teoria relativității ,restrânsă, exprimată în termeni elementari. Expresia matematică a formulat-o acelaşi Einstein. El a introdus ca factor de referință viteza luminii. Astăzi nici această referință nu mai este sigură. Einstein a încercat să dezvolte şi o teorie geeralizată a relativității, dar a dat peste dificultăți insurmontabile, din lipsa unor date experimentale. Expansiunea Universului, curbarea razelor de lumină au fost descoperite târziu. Originea gravitației nu este nici astăzi lămurită.

Un susținător al teoriilor lui Einstein, din anul 1909 a fost Max Planck, cel care a impus teoria cuantelor în fizică, dar drumurile celor doi savanți s-au despărțit, sub aspect ştiințific, teoria relativității generalizate nu accepta existența energie sub formă de cuante, iar sub aspect politic, Planck a fost un fanatic naționalist, astfel că nici executarea fiului său, ca participant la un complot împotriva lui Hitler nu l-a determinat să renunțe la susținerea regimului.

Formula lui Einstein de punere în ecuației a energie şi materiei E = m.c la pătrat, în care c este viteza luminii, explică matematic posibilitatea transformării materiei în energie. Unii cred că aceasta este teoria relativității. Este cu totul altceva, aplicațiile practice fiind bomba atomică şi centralele nucleare. Einstein a fost, probabil, cel mai cunoscut fizician al secolului XX, ca şi unul dintre cei mai importanți din istoria ştiinței, deşi tot ceea ce a lăsat moştenire a fost permanent completat, discutat, combătut şi reluat în alți termeni. Statul Israel şi l-a dorit ca prim preşedinte, dar el a

refuzat categoric, deşi era în cele mai bune relaţii cu liderii sionişti, Weizmann şi Ben Gurion. Chimistul Chaim Weizmann, savant la rândul său, a acceptat funcţia onorifică din noul stat evreiesc. Din lumea artistică, Einstein s-a bucurat de admiraţia şi dragostea lui Charlie Chaplin şi Marilyn Monroe. În lumea ştiinţifică, aproape că nu există laureat cu Nobel, în fizică, să nu amintească de Einstein în discursul de recepţie, o expresie sinceră a admiraţiei acestora. El a inspirat literatura SF, umoristică, artele plastice moderne, ş.a.

Spaţiul quadridimensional, în care timpul este a patra dimensiune a devenit o noţiune obişnuită, la fel cu înţelegerea relativităţii noţiunilor de timp şi spaţiu. Astfel ajungem la acea noţiune respinsă timp de secole de ştiinţă, anume de Creator Absolut, de Dumnezeu, chiar dacă Einstein nu s-a preocupat de teologie şi nu credea în ea. În caz contrar am cădea în eroare că "din nimic se naşte ceva", ceea ce este imposibil. Latinii aveau dreptate, ex nihilo nihil . Atomiştii, în frunte cu Niels Bohr, Oppenheimer i-au fost recunoscători, ca şi preşedinţii Americii, Truman, Eisenhower, deşi nu acceptau pacifismul declarat al lui Einstein, adversitatea sa faţă de războiul rece.

Stephen Hawking, marele savant englez, încearcă să găsească punţi între teoriile lui Einstein şi mecanica cuantică, dar, se pare, fizica nu poate evolua fără crize, astfel că ne găsim într-o nouă criză a acestei minunate ştiinţe. Chiar dacă nu eşti mereu de acord cu el, frazele sale sunt mereu surprinzătoare. Întrebarea, dacă a avut sau n-a avut dreptate Einstein, este acum superfluă - era prea critic faţă de sine însuşi, prea lucid şi modest, ca să nu aibă dreptate.

Bogdan ROSTAŞ - Debut

Bogdan este elev la Liceul de Arte "Aurel Popp", din Satu Mare clasa a XI-a. Studiază artele plastice și este membru al Cenaclului Alfazet.

Masca

Vreau să închiriez un carnaval!
Prețul: O mască pătată de sânge.
Toți cei care râd,
vor învăța urgent să plângă
Și unghiile mele au o mască de buze
Și creionul cu care scriu
Este terminația nervoasă
A tăcerii cuvintelor.
Smulgătorul de măști
A dat ieri după masă faliment
Chiar aici în parcul din centrul vechi
Pe când se chinuia
Să rupă o mască
De pe chipul unei domnișoare cu pielea albastră
Și nu a făcut altceva decât să o rănească
Bineînțeles s-au luat măsuri de urgență
Iar ciorile din parc au fost amendate,
Pentru că zborul lor nu maschează destul de bine, ideea de negru.
Da, vreau să închiriez un carnaval
Ofer un chip jupuit de o mască
Și între mască și piele
Stă un șarpe adevărat
Care îmi otrăvește liniile feței.

Mă împrietenesc cu măștile voastre
Și dincolo de oglinzi
Simt că plutește o umbră
Și sub ea stați toți,
Cu capetele închiriate
Pe prețul ultimei măști.

Pian

Văz înghețat de clape,
Mâini desenate de sunete oarbe
Fluxul armonic pătrunde în oasele cântecului
Hipnoza transformă coșmarul în rapsodie
Devin metamorf
Pianistul cântă acum,
Și sunetele vin să înece
Tăcerile mele.
Vise flămânde, caută prânz în realitatea mea!
Eu - o marionetă de cârpe și sânge
Intru în catalepsie, ca într-o biserică
Moștenită de diavoli.
Vraja apasă cuvintele mele
Iată, capcana ligamentelor!
Unealta lui – celula mea...
Acum, nimbul stins se preface-n amurgul ideii
Dispar...
Apune glasul limbilor
Gata!
Oricum, sunt gata să mor
Bis peste bis...

Despre uriași și locul în care odihnesc

Ana CICIO

Cândva demult… tare demult… când Ursele abia ieşite din găoacea Timpului, râzând şi plângând, priveghеau ţâţânile cerului, în zilele acelea fremătânde de focuri şi însetate de zei, pe pământ trăiau Uriaşii, *„copiii falnici născuți din Geea şi Cer”*, spune Pindar.[1]

Uriaşii cei născuți în „aurora timpurilor”[2], cei despre care poeții antichității cred că au locuit în marea casă a vânturilor.

Într-un amurg – la sfârşit de iunie – mergând pe urma fostei albii a Văii Albe (din Ţara Oaşului), am auzit pentru prima dată povestea bătrânului jidov, care singur, supărat şi uitat de lume, a „băut odată tătă apa din vale”, schimbându-i cursul.

Au trecut anii. Peste povestea bătrânului jidov s-au aşternut blând trupuri înlăcrimate de toamne şi ploi calde de vară, ninsori coborâte din pridvoarele lui Ler Împărat şi verde mirosind a primăvară

Peste povestea bătrânului jidov s-a aşternut sfioasă tăcerea, dar niciodată uitarea.

L-am întâlnit, mai apoi, în colinde şi în amintirea ţăranului ce crede cu tărie în partea lui de cer, în Rostul şi Rostirea sa prin vremi, toate lăsate aici încă de pe vremea lor, a Uriaşilor…sămânța din care ne-am zămislit: *Din Jidov-îi românu,* spune şi azi o colindă din Racşa:

La masă galbână-i Doamne
La masă galbână
Dai corindă la masă galbână
Tri domni stau de pără Doamne
Tri domni stau de pără

Miru şi-şi răspunsă Doamne
Miru şi-şi răspunsă
Io mi-s cel mai mare Doamne
Io mi-s cel mai mare
Că din mine-şi facu Doamne
Dai corindă că din mine-şi făcu
Din păgân creştinu-i Doamne
Din păgân creştinu
Din Jidov românu-i Doamne
Din Jidov îi românu
Dai corindă din jidov îi românu

Urmele Uriaşilor (sau Jidovilor[3], cum le spun bătrânii) mai pot fi şi azi întâlnite în Oaş.

Le găsim urma desculță şi noduroasă la Ciuncaş Talpă, în lutul moale al Obcinilor, la Obârşii, ori pe Tâmpa.

Îi găsim odihnindu-şi trupul obosit în tihna Măgurilor[4], ori pe Grui, luând chipul pietrei la Zăpodii, pe Gheţar, ori sub Strungi.

Le putem lesne ghici trupul încremenit în neuitare, la Morminte, pe Coasta Buianului, precum şi în infinirea blândă de movile, holumpuri, gruie, gruiețe, măguri, care toate sunt locuri sacre, tumule fune-

rare, locuri în care odihnesc ei Uriaşii, rămaşi în legendele noastre drept „puternicii timpului, ca stâlpii pământului".

Pe vremea lor Timpul dormita încă în nisipul clepsidrelor. Trudeau pe pământ, urmărind Roata Cerului încărcat cu stele timpurii, dincolo de care bănuiau că ar fi ceva Misterios, Adânc, Nedesluşit, ceva spre care tânjeau tăcuți şi poate înfiorați de frigul depărtărilor.

Îmi place să cred –şi chiar cred – că acele *„curți ale zmeilor"*, despre care fac vorbire basmele noastre, nu sunt altceva decât Curțile lor, a vechilor Uriaşi, a Titanilor ce nu s-au lăsat doborâți de Zei.

Ei au întemeiat cea dintâi civilizație a omenirii. Din vechea şi nobila lor castă s-au desprins Uran (Munteanul) şi Saturn, adică primii Regi pelasgi, cei care, după cum spune Densuşianu, i-au adunat pe oamenii ce trăiau risipiți pe culmile munților, aşezându-i în sate şi oraşe, i-au învățat să cultive pământul şi le-au introdus legi noi, învățându-i să trăiască în armonie unul cu altul.[6]

Au pus astfel bazele primului Stat mondial, leagănul primei civilizații a omenirii – civilizația pelasgă.

De aici din munții noştri, ce încă le poartă amintirile şi chipul rămas în memoria pietrei la Babele, în Bucegi, pe Căliman şi Omu, de aici din rotundul Carpaților, în care „nemuresc" - Ei, Regii Păstori - îşi vor răspândi în toate cele patru zări ale lumii valorile lor materiale şi în special morale, fapt ce i-a determinat pe grecii antici să-i considere, nu doar cei mai vechi oameni de pe pământ, ci să-i numească şi *dioi,* adică *divini*, asemenea Zeilor.

Ei, cei dintâi au *„măsurat pământu cu umbletu / şi ceriul cu cugetu"*, după cum ne amintesc „corinzâle" noastre, colinde ce vin înspre noi din adâncul mileniilor, făcându-ne martorii unui timp abisal, cu tot ce are el mai Sacru, mai Viu, mai „altfel", mai plin de Mister.

Conştientizând, fie şi pentru o clipă, Devenirea şi Absolutul, străvechii Uriaşi şi-au însufleţit spaţiul, construind primele altare, primele temple, regăsindu-se într-un spaţiu pur şi etern, neumbrit de atingerea lumii:

Un om mare
A luat o săcure mare
S-a dus într-o pădure mare
A tăiat un lemn mare
Şi a făcut o biserică mare
Cu 9 altare[7]

A rămas legendară înfruntarea Titanilor cu Zeii Olimpului, în ţara Arimoilor, spune Homer. Ori basmele noastre mai păstrează şi azi amintirea lui Ram Împărat şi a ţării sale Ramania[8], considerată a fi Paradisul Terestru.

Nu degeaba spune cronicarul că „noi de la Râm ne tragem", adică de la strămoşii *ramani*, (nu romanii lui Traian) cei născuți odată cu veacurile.

Ecoul înverşunatei înfruntări dintre Zeus (stăpânul fulgerului) şi aristocrația cea veche a Titanilor, din care făcea parte şi tatăl său Saturn, îl regăsim şi azi în colinde.

Purtați din Timp în Timp, din Prag în Prag, până acolo în Zorii Istoriei, la cataractele Vremurilor, colinda ne leagă ombilical de moşii şi strămoşii noştri, de Tatăl Cer şi Mama Pământ.

Timpul acela când pământul țipa „destrupat" de fulgerele zeului, a rămas suspendat parcă, în refrenul magic al colindelor, dezvăluindu-şi taina, doar „noaptea pe la cântători", atunci când cerurile toate se deschid.

Ilie dac-auzea
Degrabă că-mi alerga
Luă fulgeru de-a stânga

Şi trăsnetul de-a dreapta
După draci că îmi pornea
Şi trăsnea şi fulgera
Cerul se întuneca
Pământul se tremura.

Tematica înfruntării Titanilor, petrecută atunci la Începutul Lumii, întâmplarea aceia sacră, rămasă încă în amintirea licărândă a aştrilor, în gândul fraged al ierbii, ori în ţipătul încremenit al pietrei, o regăsim şi azi în ecoul colindelor:

Împungu-să doi boi suri
În cununa Soarelui
Cu-ascuţâşul cornului
Pingă roata Carului

Este de fapt acel „ceva" magic şi etern, care redă în mod simbolic actul întrupării Timpului şi trudnica povară a cuceririi Spaţiului, eveniment încifrat în formula sacră, perfectă, divină a *corindei.*

De-a dreptul tulburătoare este imaginea vie, nostalgică şi în acelaşi timp desăvârşită a formării galaxiilor şi tumultoasa lor aşezare în matrice. Un sistem de constelaţii abia ieşite din Oul galactic – din care una sigur era constelaţia Taurului – se *„împung",* spune colinda, căutându-şi locul şi echilibrul pe cerul timpuriu.

De remarcat funcţia de Pol Ceresc al Ursei, în jurul căreia se rotesc celelalte formaţiuni stelare (*„pe lângă roata Carului"),* dar şi trecerea Soarelui prin semnele zodiacale (*„doi boi suri…în cununa Soarelui"*).

De altfel colindele noastre amintesc adesea de un *„bouţ sur / cu corniţă de taur".*

După Densuşianu, în tradiţia noastră populară cuvântul „sur" este folosit pentru a exprima Strălucirea şi Măreţia. Îl întâlnim în basme, povestiri şi colinde, raportat la „ceva altfel", unic şi minunat, cum ar fi calul sur, bouţul sur, ce poartă între coarnele sale *„tăte într-aurite"* leagănul lumii, ori vulturul sur, ce-l însoţea de obicei pe enigmaticul Cavaler trac *„peste munţi înalţi / peste văi adânci":*

Zâurei de zâuă
Nu vă revărsaţi
C-am întârziat
Pe unde-am umblat
Peste munţi înalţi
Peste văi adânci
Şi noi am văzut
Doi vulturi cam suri
Din aripi bătând
Din ciocuri muşcând
Pentr-un fulg de aur

Corindătorul pare a fi martorul unei lumi demult apuse, dar nu uitate. O lume ce vine înspre noi din afara Timpului, un ciob pribeag de stea, un ciob de cer, adăstat în ograda cu amintiri a sufletului.

O lume proiectată simbolic pe Axa Arborelui Cosmic, în *„cei brazi rotunzi",* concepută greu printr-o înfruntare titanică a două forţe primordiale, care pot fi numite Întuneric şi Lumină, Bine sau Rău, Cosmos şi Haos, un ciclu cosmic repetat de fiecare dată în pragul sărbătorilor:

Colo jos mai jos
În cel loc frumos
Acolo să bat
Doi berbeci în coarne
Colo sus mai sus
În cei brazi rotunzi
Acolo să bat
Doi vulturi bătrâni
Pe-o pană de aur.

Mesajul profund al unor evenimente petrecute în astral, a căror sursă poate fi însăşi Divinitatea, ne este transmis în chip metaforic, şi prin semnele stranii şi inexplicabile

încrustate de daci în aur, ori pe piatră, semne care în urma unui studiu atent şi comparativ, s-au relevat a fi adevărate hărţi stelare, ori informaţii ale unor evenimente astronomice, ce au avut loc în tumultoasa şi deloc liniştita Naştere Cosmică.

Un Univers abia întrezărit, încifrat în spirala unor formule şi forme stranii, putem remarca pe obiectele dacice, cu o tipologie aparte, descoperite pe întreg arealul ţării noastre.

Astfel pe coiful de luptă din Tezaurul de la Băiceni[9] se pot vedea doi Şerpi cu capete de Dragon (dragonul dacic), precum şi un bărbat reprezentat şezând, aidoma imaginii sugerate prin versul acelor colinde, ce spun povestea înfruntării „dragonilor", a „berbecilor", sau „vulturilor", adică povestea formării constelaţiilor.

Aceiaşi imagine simbol, al unui Şarpe cu două capete o putem remarca şi pe brăţara spirală, aparţinând tot Tezaurului de la Băiceni.

Străvechii Uriaşi, pe care nici Biblia nu i-a putut ignora[10], rămaşi în amintirea bătrânilor sub numele de Jidovi, Tătâni, sau Tătari, răscolesc încă anotimpurile descântate a dor, oprind trecerea vârstelor prin clepsidre.

Sub poală de codru verde
Mândru fogădău să vede
Da aculu cine şede
Şede-mi un haiduc bătrân
Are-o fată foc s-o bată
Fata-n casă o măturatu
Gozu afară l-o-aruncatu
L-o ţâpat spre răsărit
Şi-o văzut tătari venind

Parcă aud încă glasul Mamei Bătrâne, alintând amurgurile fremătânde de taină. Ea, Bunica, îmi trecea prin suflet tot farmecul, toată cumineţenia, toată magia, unei lumi lăsată nouă drept testament din bătrâni…*din bătrâni / din oameni buni.*

„Pe vreme me – spunea bunicuţa – oamenii erau cât un munte şi nu mărunţăi (mici) ca amu. Da nici aşe nu să încumetau să umble după miezu nopţî pin sat. Ba şi feciorii să păzeau (aveau grijă) să iasă de la fete înainte de miezu nopţî[11].

Odată un fecior s-o întâlnit cu un Om Mare, ce ave nişte cizme roşii în picioare şi care nu grăie nimica… şi omu aiesta, ce bag

samă că era Omu Nopții, l-o purtat tătă noaptea pe urme rele, că nu o mai ştiut fecioru care-i drumu cătă casă, şi s-o trezât dimineața, după ce o cântat cocoşii, înt-o mălăişte".

Apoi…"tăt pe vreme me, să zâce (se spune) că nu-i bine să speli haine, ori să te lai (piepteni) pe cap Marți Sara, că țî să pot întâmpla numa lucruri rele. O nevastă n-o băgat de samă de aieste vorbe şi s-o lăut (pieptănat) pe cap înt-o sară de Marți…dapoi dimineața nu şi-o mai aflat pruncu în leagăn, iar oamenii din sat o zâs că l-o luat „Marțolea", adică Marți Sara, pentru că nu o ascultat şi s-o lăut pe cap".

Cu siguranță în tâlcul acestor poveşti supraviețuiesc încă imagini ale unor Ființe Primordiale, contemporane cu Creația, ba chiar aş putea spune că este imaginea unor strămoşi mitici, ce lesne pot fi identificați cu Uriaşii cei pe timpuri…Uriaşii (Jidovii) despre care, tot bunica îmi spunea, că „s-au dus, de când cu potopu".

Târziu în noapte, ghemuită la pieptul ei, priveam înfiorată jocul umbrelor nălucinde în lumina rece a Lunii.

Mi se părea că ei, Uriaşii, trec aievea prin geana mea flămândă de îngeri, să se odihnească puțin sub streaşina cerului.

Note

[1] Pindar: poet din perioada Greciei antice. A lăsat multe îndemnuri celebre din care amintim: nu admira puterea, nu urî duşmanul şi nu-i disprețui pe cei care suferă.

[2] Îmi aduc aminte de Uriaşii născuți în Zorii Timpului / De aceia care odinioară mi-au dat naştere. (citat din *Edda,* în M. Eliade, *Tratat de istorie a religiilor,* ed. Humanitas, Bucureşti, 2005)

[3] Jidovii (Uriaşii) sunt mari, vânjoşi, voinici, înalți de opt stânjeni, cu pasul de un sfert de poştă, cu capul cât trei ocale domneşti, sau mare cât o baniță. Ei pot sta la taifas de la un munte la altul, fiind în stare să se apuce cu mâinile de toartele cerului. În anumite zone din Oltenia şi Transilvania, Uriaşii se mai numesc şi *Jidovi*. (Sânzâiana Popescu, *Personaje mitologice româneşti,* -Mărul de Aur- 2007)

[4] Legenda dealului Măgura: se spune că demult tare prin părțile acestea trăia fata unui uriaş, pe care o chema *Măgura*. Aceasta avea obiceiul să omoare oamenii mici, dar a murit şi ea într-o zi, iar corpul ei a fost atât de mare, încât el a devenit un deal, ce îi poartă şi azi numele, acela de Măgura. (în *Antologie de cultură populară bihoreană,* vol. 2.)

[5] *Măgura Mare a Teiului* din Bixad, (Țara Oaşului) foto Lucian Goja.

[6] N. Densuşianu, *Dacia Preistorică,* vol. 6, cap. „Memoria lui Saturn în tradițiunile istorice române", ed. Obiectiv, Craiova.

[7] Ch. Țapu şi Gr. Tocilescu, *Materialuri Folcloristice,* cap. „Colinde", ed. Minerva, Bucureşti 1981.

[8] V. Lovinescu: Nu trebuie să se creadă că numele de *Român* este nou. Când a reorganizat Imperiul, Dioclețian a numit *România* toate ținuturile supuse locuite de geto daci… Adevărul e că *Roma, Romania, România,* sunt vechi nume pelasge. (citat din *Dacia Hiperboreană,* cap. „Momente, Mituri, Tradiții Populare", ed. Rosmarin, Bucureşti 1996)

[9] Tezaurul de aur de la Cucuteni – Băiceni a fost descoperit în anul 1959, astăzi aflându-se în Muzeul Național de Istorie din Bucureşti. Inventarul său conține obiecte din aur, a căror greutate totală depăşeşte 2 Kg. S-au descoperit un Coif, aplice din aur, brățări spirală şi multe altele.

[10] Geneza (Facerea) 5,6: Uriaşii erau pe pământ în vremurile acelea şi chiar după ce s-au împreunat fiii lui Dumnezeu cu fetele oamenilor şi le-au născut ele copii, aceştia erau vitejii care au fost în vechime oameni cu nume.

[11] În Țara Oaşului feciorii intrau seara la fete (chiar şi la sărbători), numai dacă ea, fata, făcea „vedere", adică dacă lumina camera dinspre stradă.

Manolis ALIGIZAKIS - Poezia lumii

Manolis (Emmanuel Aligizakis) este un scriitor canadian de origine grecească.

S-a născut în satul Kolibari din insula Creta în 1947. Este cel mai prolific scriitor grec din diaspora. La vârsta de 11 ani a transcris un poem vechi de 500 de ani ,,Erotokritos", acum reeditat în ediție limitată de 100 de copii. Volumul costă 5000 de dolari canadieni devenind cea mai scumpă carte de felul acesta din zilele noastre.

A fost numit recent instructor şi membru de onoare al Academiei Internaționale de Artă şi premiat cu titlul de Maestru al artei în literatură. Are o diplomă în ştiințe politice la Universitatea Panteion din Atena şi una în literatură la Universitatea Simon Fraser din Canada.

A scris numeroase articole, volume de poezii şi proză scurtă atît în greacă cât şi în engleză. Traducerea George Seferis-Poezii alese a fost nominalizată la Premiul național pentru literatură- cea mai înaltă distincție literară grecească. Poeziile sale au fost traduse în Canada, Statele Unite, Suedia, Ungaria, Slovacia,România, Australia, Iordania, Serbia şi Grecia.

ΦΘΙΝΟΠΩΡΟ

Στα κλαδιά του δέντρου
θρόϊσμα φύλλων
προσδιορίζει
απαλή προσγείωση
κάτω απ' τις σόλες μου
παιγνίδι γελαστό και κρύφιο
γκρίζο ομιχλώδες
πρωινό Οχτώβρη
που φέρνει
το χαμόγελο
αναμονή
φλογερού Απρίλη
νεκρανάσταση

φιλοσοφία φύλλων
εξήγηση
προορισμός
αρμονία

AUTUMN

In tree branches
Rustle of leaves
definition of fall
soft landing
under my soles
secretly played game
grayish, foggy
October morning
prompts smile
anticipation
of fiery April
resurrection

philosophy of leaves
exegesis
harmony
purpose

Toamnă

În ramurile copacilor
foşnet de frunze
definiție a toamnei

aterizare lină
sub tălpile mele
joc tainic
gri, ceţos
]octombrie dimineaţa
zâmbete spontane
anticiparea unui
april fierbinte
învierea

filosofie a frunzelor
exegeză
armonie
intenţie

ΥΠΕΡΒΑΣΗ

Τα χείλη σου μισάνοιχτα
ζευγάρι αηδόνια
που χτίζουν τη φωλιά τους
τα λόγια σου τραγούδια
που παιγνιδίζουν με την αύρα
τα χείλη σου μισάνοιχτα
ζεστά κι όλο φωτιά
κόκκινα και ελκυστικά
λέξεις πετούν σιμά μακριά
και φτάνουν στην ψυχή μου
σαν δυο πουλιά που τραγουδούν
σε σχήμα κύκλου το άπειρο
αδιευκρίνιστο μηδέν
αιώνεια απροσδιόριστο
κι αυτό η διαταγή
κι αυτό η υποταγή
κι αυτό ο οργασμός
κι αυτό ο έρωτας
κι αυτό είσαι εσύ

TRANSCENDENCE

Your lips half opened
pair of nightingales
building their nest
heavenly songs
your words
play with the breeze
your lips half opened
warm and fiery
red and alluring
words that fly close and far
to reach my soul like
two birds that sing
of the contour shaped infinity
obscure and vague circle
forever indeterminable
and this the command
and this the obedience
and this the orgasm
and this the Eros
and this is you

Transcendenţă

Buzele tale întredeschise
pereche de privighetori
construind cuibul lor
cântece divine
cuvintele tale
se joacă cu briza
buzele tale întredeschise
calde şi fierbinţi
roşii ademenitoare
cuvintele care zboară aproape şi departe
ca să ajungă la sufletul meu ca
două păsări care cântă
conturând infinitul
obscur şi vag cerc
veşnic nedeterminat
şi acesta este ordinul
şi aceasta ascultarea
şi acesta orgasmul
şi acesta Erosul
şi aceasta eşti tu.

Cuprins:

Felician POP - Editorial *Un topos pentru Cronos* 2

Daniel Cristea ENACHE - Critica literară *Eliberarea poeziei* 3

Robert LASZLO - Poezie 5

Cassian Maria SPIRIDON *Naţiune şi literatură* 7

Gheorghe CORMOŞ - Poezie 16

Attila F. BALAZS - Poezie 17

Alexandru CISTELECAN *Evocatio* 19

Nicoleta MILEA - Poezie 21

Virgil ENĂTESCU - Proză *Condamnat la moarte, calul* 23

Robert ŞERBAN - Poezie 26

Teodor CURPAŞ - Poezie 28

Robert LASZLO *Spre cuvânt* 29

Livia MĂRCAN - Tu 30

Tudor NEDELCEA *Academia Română*

150 de ani de la înfiinţare 31

George TERZIU - Poezie 35

Nicolae MĂTCAŞ - Poezie 36

Ştefan MAZILU - *Despre arta cinematografică şi conexiunile sale cu literatura românească* 38

Eugen DORCESCU - Poezie 40

Francisc BALOG - Poezie 42

Corina PETRESCU - Poezie 43

Boris MARIAN - *A avut dreptate Einstein?* 44

Bogdan ROSTAŞ - Debut 47

Ana CICIO - Proză *Despre uriaşi şi locul în care odihnesc* 48

Manolis ALIGIZAKIS - Poezia lumii 53